

Kocatepe İslami İlimler Dergisi

Journal of Kocatepe Islamic Sciences

e-ISSN: 2757-8399

cilt/volume: 6 • Özel Sayı/Special Issue • (Ekim/October): 92-119

Katılım Finans Sistemine Yönelik Şer'i/Fıkhi Yönetişimle Yapılandırılmış Kurumsal Model Önerisi

*Corporate Model Proposal Structured with Sharia/Fiqh
Governance for the Participation Finance System*

Muhammet YURTSEVEN

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri
Bölümü
Asst. Prof., Suleyman Demirel University Faculty of Theology Department of Basic Islamic
Sciences
Isparta/Türkiye

 yurtsevenmuhammed@gmail.com orcid.org/0000-0003-2604-440X

Makale Bilgisi / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 07.06.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 04.09.2023

Yayın Tarihi / Published: 15.10.2023

Atıf: Yurtseven, Muhammed. "Katılım Finans Sistemine Yönelik Şer'i/Fıkhi Yönetişimle Yapılandırılmış Kurumsal Model Önerisi". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 6/ Özel Sayı (Ekim 2023), 92-119. <https://doi.org/10.52637/kiid.1311272>

Cite as: Yurtseven, Muhammed. "Corporate Model Proposal Structured with Sharia/Fiqh Governance for the Participation Finance System". *Journal of Kocatepe Islamic Sciences* 6/Special Issue (October 2023), 92-119. <https://doi.org/10.52637/kiid.1311272>

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayıncı/Publisher: Afyon Kocatepe University • <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kiid>• kiid@aku.edu.tr

© Muhammet YURTSEVEN | Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 (CC BY-NC) International License

Katılım Finans Sistemine Yönelik Şer'i/Fıkhi Yönetişimle Yapılandırılmış Kurumsal Model Önerisi

Öz

Katılım finans sistemi en genel anlamıyla, çalışma usul ve esaslarını müsemmasında mündemiç olan katılım finans ilkelerine göre bir diğer ifadeyle fıkıh başta olmak üzere İslami değerlere göre düzenleyen ve buna göre çalışmalarını yürüten finansal faaliyetlerin tümünü ifade etmektedir. Katılım finans sistemi ya da bir diğer adıyla faizsiz finans sistemi 2023 yılı itibari ile Türkiye ekonomisi içerisindeki konumunu istikrarlı bir şekilde sürdürmektedir. Türkiye finans piyasası içerisinde katılım finans endüstrisinin (katılım bankacılığı, katılım endeksleri, katılım sigortacılığı) kurumsal çalışmaları ve yapısal faaliyetleri de aynı şekilde artan bir ivmeyle devam etmektedir. Küresel İslami finans raporlarına göre (Islamic Finance Global Reports) İslami finans endüstrisi 2022 itibariyle %17'lik bir büyümeyle küresel varlıkları 4 trilyon ABD doları işlem hacmine ulaşmıştır. Kurumsallaşma itibariyle de dünya genelinde yaklaşık 1700 civarında İslami finans kuruluşu geniş bir coğrafyada hizmet vermektedir. Ülkelerin yasal ve hukuki çerçeve sınırları içerisinde en az bir alana dair yasal düzenlemeye sahip olan ülke sayısı 47, bünyesinde merkezi şer'i danışma kurulu (central shariah board) bulunan ülke sayısı ise 19'a ulaşmıştır. Bilgi üretimi açısından da İslami finans endüstrisi dünya genelinde sahip olduğu 880 bilgi sağlayıcı kurum, 150'ye yakın akademik dergi ve 4000'e yakın bilimsel araştırma faaliyetiyle varlığını sürdürmektedir. Küresel ölçekte toplam varlıklar açısından hızla büyüyen ancak kurumsal gelişme açısından durağan bir görünümde olan İslami finans sistemi için geçerli olan durum Türkiye katılım finans sistemi için de geçerlidir denilebilir. 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de faaliyet göstermeye başlayan katılım finans sistemi mevcut durumda dünya genelinde olduğu gibi ağırlık olarak katılım bankacılığı üzerinden faaliyetlerini yürütmektedir. Dünyada ve Türkiye'de İslami finans sisteminde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen İslam hukukuna tamamen uygun olan sadece iki ülke (İran ve Sudan) zikredilmekte, diğer ülkelerde faaliyet yürüten İslami finans endüstrisi ise ikili bir mekanizma (faizli ve faizsiz) ile bir arada işletilmektedir. Bu durum katılım finansın kendine özgü yasal ve hukuki çerçevesinin bulunmaması sebebiyle birçok yapısal soruna neden olmaktadır. Bunlardan en önemlisi de bilgi alt yapısına katkı sunacak ve Türkiye'yi uluslararası İslami finans piyasasında akredite edecek şer'i mekanizmanın tesis edilmemiş olmasıdır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bu alanda danışma kurulunu oluşturmuş ancak bu yapı, katılım finans kurumları üzerinde resmi olarak kanuni bir çerçeveye konumlandırılmamış, sadece Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) yayınladığı karara istinaden hukuki statüye kavuşturulmuştur. Bu yapının katılım finans sistemi üzerinde fıkhi düzenleme ve denetleme yetkisi olmadığından kurumsal ve ilkesel anlamda ifade edilen bu boşluğu doldurmada yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda, 2022 yılında CBFO tarafından yayınlanan Katılım Finans Strateji Belgesi (2022-2025) içerisinde "Katılım Finans Fıkhi Yönetişim Yapısı" başlığı ile yer alan çalışma grubu önemli bir adım olmuştur. Kayıt altına alınan bu çalışma grubuna ve mevcut idari yapıya destek olmak amacıyla Katılım finans sistemini şer'i çerçevede düzenleyip denetleyecek hem de İstanbul Finans Merkezi'ne (İFM) destekleyici bir kuruluş olarak hizmet verecek "Katılım Finans Şer'i Düzenleme ve Denetleme Kurumu" model önerisi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Önerilen bu model kurum, uluslararası İslami finans hizmetleri başta olmak üzere Türkiye katılım finans sisteminin, şer'i bilgi, şer'i uyum, şer'i izleme, şer'i tarama, şer'i denetim, ürün geliştirme ve fetva süreçleri, nitelikli insan değeri için gerekli olan bilginin üretilmesi ve öğretilmesi gibi birçok alanda faaliyet gösterebilecek yapıda tasarlanmıştır. Ayrıca kurumsal modelin ortak akıl ya da kolektif şuur ile çalışmasını sağlayacak şûrâ prensipleriyle modellenmesi katılım finans sisteminin meşruiyeti ile ilgili tartışmalara da olumlu yönde katkı sağlayabilecektir. Modellemenin yöntem ve teknikleri açısından uluslararası kurumsal yapılar karşılaştırmalı analizle incelenmiş, literatür taraması yapılmış, yapılan saha çalışmaları da bu modelin kurulma gerekçelerine motivasyon sağlamıştır. Ayrıca bu modelin güçlü ve zayıf yönleri de vurgulanarak buna dair politika önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Katılım Finans, İslami Finans, Şer'i Yönetişim, Kurumsal Model Önerisi.

Corporate Model Proposal Structured with Sharia/Fiqh Governance for the Participation Finance System

Abstract

The participation finance system, also known as the Islamic finance system, regulates and conducts financial activities based on the principles of participation finance, including Islamic values such as fiqh. As of 2023, the participation finance system, or the interest-free finance system, has maintained a stable position within the Turkish economy. The institutional activities and structural operations of the participation finance industry (including participation banking, participation indices, and participation insurance) continue to grow at an increasing pace in the Turkish financial market. According to global Islamic finance reports, the Islamic finance industry reached \$4 trillion in assets and a transaction volume of 17% growth by 2022. There are approximately 1,700 Islamic finance institutions worldwide, providing services across various regions. The global Islamic finance industry continues to develop in terms of regulatory mechanisms and supervision. Currently, 47 countries have legal regulations in at least one area, and 19 countries have central Shariah advisory boards. In terms of knowledge production, the Islamic finance industry sustains itself with 880 information-providing institutions, nearly 150 academic journals, and around 4,000 scientific research activities worldwide. Despite the positive developments in the Islamic finance system globally and in Turkey, only two countries (Iran and Sudan) are mentioned as fully compliant with Islamic law, while other countries operate with a dual mechanism of interest-based and interest-free systems. This lack of a specific legal and regulatory framework for participation finance causes several structural issues. One of the significant problems is the absence of a sharia mechanism to contribute to the information infrastructure and accredit Turkey in the international Islamic finance market. Although the Participation Banks Association of Turkey (TKBB) has established an advisory board in this field, this structure has not been officially positioned within a legal framework and only acquired legal status based on the Banking Regulation and Supervision Agency's (BDDK) decision. As this structure lacks the authority to sharia regulate and supervise the participation finance system, it falls short of filling the institutional and principled gap mentioned. In this context, the working group titled "Participation Finance Fiqh Governance Structure" within the Participation Finance Strategy Document (2022-2025), published by the CBFO in 2022, represents an important step. The main goal of this study is to propose a model for the "Participation Finance Sharia Regulation and Supervision Institution," which would regulate and supervise the participation finance system within the framework of Islamic principles and serve as a supportive organization for the Istanbul Finance Center (IFC) by providing international Islamic financial services. This proposed institutional model is designed to operate in many areas, including Sharia knowledge, Sharia compliance, Sharia monitoring, Sharia screening, Sharia auditing, product development, and fatwa processes, as well as generating and disseminating the necessary knowledge for qualified human resources. Additionally, modeling the institutional structure based on the principles of collective wisdom or collective consciousness (sûra) can positively contribute to discussions regarding the legitimacy of the participation finance system. The methods and techniques of international institutional structures were examined through comparative analysis, and a literature review was conducted, while field studies provided motivation for the establishment of this model. Moreover, the strengths and weaknesses of this model were emphasized, and policy recommendations were presented accordingly.

Keywords: Islamic Law, Participation Finance, Islamic Finance, Sharia Governance, Institutional Model Proposal.

GİRİŞ

1980'li yıllardan itibaren sürekli gelişerek Türkiye finans sisteminin önemli bir bileşeni haline gelen Katılım finans, İslam hukukuna uygun finansal iş ve işlemleri yürütmeyi kendisine ilkesel olarak belirleyen bir finansal sistemdir.¹ Katılım finansın temel prensipleri; şer'i prensiplere uygun bir biçimde iş ve işlemlerinde faizin olmaması, risk transferi yerine riskin paylaşımı, ticarete dayalı işlemlerden elde edilen karın bölüşümü, finansal varlıkların gerçek bir değere dayandırılması zorunluluğu ve şeffaflık gibi ilkelere dayanmaktadır.²

Katılım finans sisteminin tüm iş ve işlemlerinde İslam hukukunun temel ilkelerine göre hareket etmesi aynı zamanda kendisinin varoluş felsefesidir ve bu temel felsefeyle hareket etmek zorundadır.³ Bu bağlamda katılım finans sisteminin İslam hukukunun, temel ilkeleri ve şer'i prensiplere göre uygun faaliyetler yürütme zorunluluğu şer'i denetimi ve buna bağlı olarak da şer'i yönetimi beraberinde getirmektedir. Bu nedenle sistem açısından en önemli husus, katılım finans sisteminin kendi ilkelerine göre işleyip işlemediği meselesidir. Çünkü katılım finans sisteminin İslam hukukuna göre düzenlenmesinin zorunluluğu ve fikhın bu sistemin temel belirleyicisi olması yaklaşımı çoğu zaman teorilerin içerisinde kalmakta ve katılım finans sistemini kendi ilkelerine göre düzenleyip denetleyecek resmi/kurumsal bir mekanizma yürürlükte henüz bulunmamaktadır. Bu açıdan katılım finans sisteminin kendi değerlerinden uzaklaşması durumunda onu tekrar olması gereken yerde konumlandırmasına olanak sağlayacak bir mekanizmanın tesisi elzemdir.

Şer'i yönetim, İslami finans sisteminde faaliyet yürüten tüm unsurların İslam hukuku ile uyumlu bir şekilde işletilebilmesi için tasarlanmış mekanizmaların sistemsel bütünüdür.⁴ Bu mekanizmanın içerisinde; şer'i yönetim, şer'i danışma kurulları, şer'i denetim, şer'i uyum ve şer'i izleme birimleri yer almaktadır. Türkiye katılım finans sisteminde ise bu süreç mevcut durumda sadece "danışma kurulları" biçiminde yapılandırılmaktadır.⁵

Küresel İslami finans sisteminde şer'i yönetimin temel işlevi İslam hukukuna göre iş ve işlemlerin tümünün düzenlenmesi ve denetlenmesidir. Küresel finans mimarisinde yer alan düzenleme ve denetleme kurumları, konvansiyonel finans anlayışına göre⁶ faaliyet yürüten tüm kurumları; ilgili yasalar, mevzuat ve standartlara göre hem düzenleyip hem denetlemektedir ve bu kurumlar üzerinde müeyyide gücüne sahiptir. İslami finans mimarisinde ise İslam hukukun ilkelerine göre kurum ve kuruluşları düzenleyip denetleyen ve yaptırım gücü olan kurumsal mekanizma neredeyse yok denecek kadar azdır.⁷

¹ Katılım finans sisteminin zikredilen hususlar çerçevesinde esaslarını görmek için bk: Temel Hazıroğlu, "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Fikrinin Doğuşu ve Kavramsal Önemi", *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)* 2/1 (2016), 119-132.

² Bu esaslar literatür içerisinde İslam ekonomisinin/finansının temelleri ile farklılık arz etmemektedir. Katılım finansın esasları olarak bu prensipleri incelemek için bk: Temel Hazıroğlu, "İnsan, Ahlak, İktisat ve Katılım Ekonomisi", *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)* 1/1 (2015), 145-157.

³ İslami finansın temel gereksinimlerinden birisi de şer'i uyumdur. Bu bağlamda İslam hukuku ile finans ve bankacılığın zorunlu ilişkisini görmek için bk: İshak Emin Aktepe, *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık* (Bilge Yayınları, 2010), 21-33.

⁴ 2021 Yılında tamamlanmış olduğumuz doktora tezimizde İslami finans sisteminin küresel mimarisi içerisinde faaliyet yürüten uluslararası organizasyonlar incelenmiş ve Türkiye'ye özgü uluslararası arenada hizmet verebilecek, standart yayıncı, düzenleme ve denetleme çerçevesine sahip üst kurum model taslağı "Uluslararası Katılım Finans Hizmetler Kurumu (QISTr)" ismiyle önerilmiştir. Taslak içerisinde İslami finans sisteminin gereksinimi olan tüm mekanizmaları görmek için bk: Muhammet Yurtseven, *İslami Finans Sisteminin Küresel Mimarisi, Kurumları, Yapısal İşleyişleri ve Türkiye için Kurumsal Model Önerisi* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2021), 436-465.

⁵ Yusuf Dinç, "Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirmesi", *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)* 2/2 (2016), 83-103.

⁶ Bankacılık ve finans literatürü içerisinde "konvansiyonel" kavramı tarafların üzerinde uzlaşma sağlayarak karşılıklı anlaşmaları ve bu anlaşma çerçevesinde yürüttükleri finansal iş ve işlemlerin tümüne karşılık gelmektedir.

⁷ İslami finans kuruluşlarının denetim mekanizmaları, bazı ülkeler ve uluslararası kurumlarca dünya genelinde geliştirilmeye devam edilmektedir. Ancak, tam bir etkinlikte düzenleme ve denetleme mekanizmasının tek örneği

Düzenleme ve denetleme açısından İslami finans kurumları gerek dünya genelinde gerekse Türkiye özelinde yürürlükte faaliyet gösteren düzenleme ve denetleme otoriteleri tarafından konvansiyonel sistemle birlikte ele alınmaktadır.⁸ Örneğin Türkiye'de katılım finans sistemi mevcut hukuki çerçeveye gereğince, bankacılık faaliyetlerinde; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), sermaye piyasalarında; Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), sigortacılık faaliyetlerinde ise Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK) tarafından düzenlenip denetlenmektedir.⁹ Ancak mevcut hukuki çerçevenin İslami finansın ya da katılım finans sisteminin temel esaslarına uygun olmadığından müstakil anlamda şer'i yönetişime uygun mevzuat tarafından belirlenmiş hukuki çerçeve ve buna uygun oluşturulmuş kurumsal mekanizmayla ele alınması, sistemin sağlıklı şekilde işlemesi açısından doğal bir zorunluluktur.¹⁰ Bu bağlamda çalışmada Türkiye katılım finans sistemine yönelik şer'i yönetişimle yapılandırılmış kurumsal model önerisi, kurumsal bir yapıda olması gereken bileşenlerin yanında; (i) merkezi şer'i danışma kurulu, (ii) şer'i denetim (iç ve dış) birimleri, (iii) şer'i izleme ve tarama birimi, (iv) şer'i uzmanlar, (v) şer'i uyumlaştırma birimlerini bünyesinde barındıracak şekilde tasarlanacak ve şer'i bir perspektifle yapılandırılarak önerilecektir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

İslami finans mimarisinin şer'i yönetim ve denetim faaliyetlerinin tümü, "Şer'i Yönetim/Yönetişim (Shariah Governance)" olarak kavramsallaşan bir süreç içerisinde ele alınmaktadır.¹¹ Literatür incelemesi sonucunda Türkçe ve İngilizce yayınlarda şer'i yönetişimin kümelendiği konu alanları ana hatlarıyla; (i) Şer'i yönetim ve denetimin konsepti, (ii) şer'i yönetişimin model ve yapıları, (iii) şer'i yönetişimde karşılaşılan zorluklar, (iv) şer'i yönetim ve finansal istikrar ilişkisi, (v) şer'i uzmanların yetkinliği ve eğitimi ile (vi) ülkeler nezdinde yapılan karşılaştırmalar şeklinde ele alınmıştır.

Küresel finans mimarisi içerisinde İslami finans endüstrisinin şer'i yönetim ve denetimi ile ilgili konseptin iki ana temayülle el alındığı görülmektedir. Bunlardan birincisi Malezya ve İran örneğindeki gibi şer'i yönetişimin ülkelerin hukuki çerçeve içerisinde yasalarla resmi güvence altına alınarak düzenlendiği şekil; ikincisi ise Körfez ve diğer ülkelerde¹² yaygın olarak uygulanan kurumsal düzeye indirgenmiş şer'i yönetim şeklidir.¹³ Bu konsept içerisinde literatürde ele alınan en temel mekanizma ise merkezi/yerel danışma

Malezya'dır. İFE'nin küresel mimarisi içerisinde ülkelerin genel görünümü için bk: Muhammet Yurtseven, *İslami Finans Sisteminin Küresel Mimarisi, Kurumları, Yapısal İşleyişleri ve Türkiye için Kurumsal Model Önerisi*, 158-289.

⁸ Sezer Bozkuş Kahyaoğlu, "Finansal Piyasalarda Denetim", *Finansal Piyasalar ve Kurumlar: Teori ve Türkiye Uygulamasına Genel Bakış*, ed. Aysel Gündoğdu, İşletme ve Finans 152 (Ankara: Seçkin, 2016), 197-245.

⁹ İsmail Çelik, "Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı", *Anka E-Dergi* 1/1 (2016), 29-43.

¹⁰ Davut Pehlivanlı, "Dünya İslami Denetleme Kurulu Uygulamaları ile Türkiye Faizsiz Bankacılık Sektörü Uygulamaları Karşılaştırması", *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi* 48/552 (2011), 59-66.

¹¹ Literatür içerisinde şer'i ve fıkhi yönetim (Shariah Governance) aynı anlamda kullanılmış ve bu alana dair oldukça zengin bir bilgi birikimi oluşmuştur. Ancak bu konu, Türkiye akademisinde oldukça sınırlıdır. Uluslararası çalışmaları ve Türkiye'de yapılan bazı araştırmaları görmek için bk: Ahcene Lahsasna, *Introduction to Fatwa, Shariah Supervision & Governance in Islamic Finance*, (Kuala Lumpur: CERT, 2010); Ahcene Lahsasna - Syed Othman Alhabshi, *Shariah Governance in Islamic Financial Institutions*, (Malaysia:IBFIM, 2016); Habib Ahmed - M. Umer Chapra, *Corporate Governance in Islamic Financial Institution*, (Jeddah: The Islamic Research and Teaching Institute (IRTI), 2002); Bilal Soysal, *İslami Finans Kuruluşlarının Fıkhi Uygunluk Yönetimi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Necmeddin Güney, "İslami Finansta Şer'i Yönetim Uygulamaları ve Konuyla İlgili Tartışmalara Genel Bir Bakış", *Türkiye İslam İktisadi Dergisi* 2/2 (2015), 45-69.

¹² Abdul Samad Keramat- Monzer Kahf, "Sharia Governance Framework of Islamic Financial Institutions in Afghanistan Compare to Pakistan and Nigeria", *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi* 8/1 (2022), 135-158.

¹³ Uygulamada yer alan şer'i yönetim konseptlerinin gerekçelerini görmek ve ana hatlarıyla IFSB ve AAOIFI gibi küresel kuruluşlar tarafından düzenlendiğine dair değerlendirmeleri incelemek için bk: Rodney Wilson, "Shari'ah Governance for Islamic Financial Institutions", *ISRA International Journal of Islamic Finance* 1/1 (2009), 59-75.

(fetva) kurulları¹⁴ ve İslami finans endüstrisi içerisindeki konumudur.¹⁵ Bu bağlamda araştırmamızda önerilen kurumsal model önerisinin konsepti, literatürde ve uygulamada yer alan şer'i yönetim ve denetim konsept anlayışının resmi güvence altına alınmış ve yasal çerçevesi hukuki statüde belirlenmiş modeline daha yakındır.

Literatür incelemesi sonucunda şer'i yönetim modelinin teorik ve pratik çerçevesi küresel anlamda iki temel tasarımla karşımıza çıkmaktadır. Birinci modelde merkez bankası bünyesinde oluşturulan merkezi şer'i danışma kurulu üst kurul olarak konumlanmakta ve ülke içerisinde faaliyet yürüten İslami finans kuruluşlarının kendi bünyelerindeki şer'i danışma kurullarını düzenleyip denetlemektedir.¹⁶ Malezya, Pakistan, Endonezya ve Sudan gibi ülkeler bu tasarım modelini benimseyenlerin başında gelmektedir. İkinci modelde ise merkezi şer'i danışma kurulu olmadan ülke içerisinde faaliyet gösteren İslami finans kuruluşlarının kendi şer'i danışma kurulları merkeze alınarak tasarlanmıştır. Kuveyt, Bangladeş ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler ise bu modeli benimsemektedirler. Şer'i yönetim modelinin ülkelere göre karşılaştırmalarında Asya ülkeleri ile Körfez ülkelerinin yaygın bir şekilde mukayese edildiği görülmüş ve Asya ülkelerinin körfez ülkelerine göre daha kurumsal bir perspektifle şer'i yönetimi ele aldığı ortaya konmuştur.¹⁷

Şer'i yönetim konusunda Türkiye'ye özgü çalışmaların TKBB,¹⁸ DİB Din İşleri Yüksek Kurulu,¹⁹ banka içi danışma kurulları,²⁰ fihhi uygunluk ve mekanizmaları,²¹ kurumsal kapasitesinin artırılması,²² bankacılık denetimi,²³ yasal çerçeve sorunları,²⁴ Türkiye'de şer'i

-
- ¹⁴ Hakan Safa Yılmaz- Harun Şencal, "İslam Politik Ekonomisi Açısından Merkezi Fetva Kurullarının Yapısına Dair Bir Değerlendirme", *Journal of Islamic Economics* 2/1 (2022), 92-105.
- ¹⁵ Adem Esen, "National Shariah Boards: Global Applications and the Case of Turkey", *Afro Eurasian Studies* 3/2 (2014), 5-16; Bernardo Vizcaino, "Islamic Finance Sets Sights on Centralized Sharia Boards", *Reuters* (07 Kasım 2016); Samy Nathan Garas - Chris Pierce, "Shari'a supervision of Islamic financial institutions", *Journal of Financial Regulation and Compliance* 18/4 (2010), 386-407; Matthias Casper, *Sharia Boards and Sharia Compliance in the Context of European Corporate Governance*, SSRN Scholarly Paper (Rochester:2012); Hussain Gulzar Rammal, "The Importance of Shari'Ah Supervision in Islamic Financial Institutions", *Corporate Ownership and Control* 3/3 (2006), 204-208.
- ¹⁶ Abdurrahman Raden Aji Haqqi, "Shariah Governance in Islamic Financial Institution: An Appraisal", *US-China Law Review* 11 (2014), 112-133; Lahsasna- Alhabshi, *Shariah Governance in Islamic Financial Institutions*; Zulkifli Hasan, "Corporate Governance: Western and Islamic Perspectives", *International Review of Business Research Papers* 5/1 (2009), 277-293.
- ¹⁷ Izzani Ulfi, "Comparison of Sharia Governance Model in Islamic Financial Institutions Between The Gcg and Asian Countries", *Jurnal Akuntansi Dan Manajemen Bisnis* 2/2 (2022), 149-157; Rihab Grassa, "Shariah Supervisory System in Islamic Financial Institutions: New Issues and Challenges: A Comparative Analysis Between Southeast Asia Models and GCC Models", *Humanomics* 29/4 (2013), 333-348.
- ¹⁸ Fatih Güçlü, "İslami Finans Endüstrisinde Denetleme, Gözetim ve Standartlaşma: TKBB Danışma Kurulu ve AAOIFI Standartları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2022), 1-27.
- ¹⁹ Ali Can Yenice- İsmail Bektaş, "Türkiye'de Şeri Yönetişim: Din İşleri Yüksek Kurulu Örneği", *İnsan ve Toplum* 12/4 (2022), 99-136.
- ²⁰ İsmail Bektaş - Ali Can Yenice, "Türkiye'de Şer'i Yönetişim: Banka İçi Danışma Komiteleri Örneği", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/45 (2022), 29-60; Dinç, "Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirmesi"; Mustafa Tevfik Kartal, "Katılım Bankacılığında Danışma Komiteleri: Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ (Tebliğ) Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2019), 93-108.
- ²¹ Bilal Soysal, *İslami Finasta Kurumsal Yönetim Fihhi Uygunluğu Sağlamaya Yönelik Yapı ve Süreçler* (İktisat Yayınları, 2021).
- ²² Hüsnü Tekin-Ömer Faruk Tekdoğan, "Türkiye'de Katılım Finans Sektörünün Kurumsal Kapasitesinin Artırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/2 (2023), 420-439.
- ²³ Pehlivanlı, "Dünya İslami Denetleme Kurulu Uygulamaları ile Türkiye Faizsiz Bankacılık Sektörü Uygulamaları Karşılaştırması, 59-66".
- ²⁴ Muhammet Fatih Canbaz, "İslam İktisadi ve Finansında Temel Sorunlar", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 22/2 (2020), 244-258.

yönetişimin kamusal ortamı²⁵ gibi spesifik alanlarla ele alındığı görülmektedir. Kurumsal bir model önerisi ve şer'i yönetişimi bir arada ele alan bu çalışma ile Türkiye literatürüne katkı ve alandaki boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Ayrıca çalışmamızda sunulan kurumsal model önerisi, Türkiye'nin hukuki çerçevesi de dikkate alınarak bağımsız idari yapılanma modeli ile tasarlanmış ve bu bağlamda literatüre özgün bir katkı amaçlanmıştır. Zira bağımsız idari otorite şeklinde yapılmış şer'i yönetişim modelinin kurumsal örneği literatür araştırmaları, sahadan kanıtlar ve pratik uygulamalarda tespit edilememiştir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma yöntemi olarak bu çalışmada literatür taraması ve sahadan elde edilen veriler nitel araştırma yöntemleriyle incelenmiş ve elde edilen bulgular karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Şer'i yönetişim modelleri, İslami finansın kurumsal yönetimi, şer'i danışma kurulları, şer'i denetçiler, şer'i uyum, İslami finans kuruluşlarının yönetim anlayışı, şer'i denetleme kurulları, İslami finansın düzenleme çerçevesi ve ülke uygulamaları genel anlamda incelenerek araştırmanın veri evreni oluşturulmuştur. Bu veri evreninden elde edilen bulgular tematik konu analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Ayrıca araştırmanın veri evreninden elde edilen bulgular literatürdeki görüşler ve sahadan elde edilen kanıtlarla açıklanarak ülkelerin şer'i yönetişim modelleri ile karşılaştırılmış ve değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Araştırmanın giriş kısmında; çalışmanın problemi, amaçları, literatür taraması ve yöntemi ele alınmıştır. Literatür taraması ve ülke uygulamalarından elde edilen bulgular ve bu bulgulara dair sonuçlar dört ana başlıkta incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde "Şer'i Yönetişim ve Kurumsal Model Önerisinin Kuruluş Gerekçeleri" başlığı ile kurumsal model önerisinin kuruluşuna zemin teşkil eden arka plan incelenmiştir. İkinci başlık, bulgulara ve elde edilen sonuçlara dayanarak "Kurumsal Modelin Mimari Kurgusu" ile tasarlanmış ve bu modelin unsurları detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Üçüncü başlık ise bulgu ve elde edilen sonuçlardan hareketle "Kurumsal Modelin Organizasyon Yapısı" başlığı ile ele alınmış ve araştırmanın deseni oluşturulmuştur. Dördüncü başlıkta ülke verilerinden elde edilen bulgular karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Ülke verilerinde kullanılan yöntem ve örneklem ülkelerin seçimine dair takip edilen usul belirtilmiştir. Araştırmanın tartışma ve yorum tasarımı ise son başlıkta ele alınmıştır. Karşılaştırmalı analizden elde edilen bulgulardan hareketle kurumsal model önerisinin gerek mimari kurgusu gerekse organizasyon yapısı, ülke örnekleri ile mukayese edilerek değerlendirilmiştir. Son başlıkta önerilen kurumsal modelin fırsat ve zorlukları, literatür başta olmak üzere hem sahadan elde edilen kanıtlarla hem de karşılaştırmalı analiz sonuçlarıyla birlikte tartışılmış ve yorumlanmıştır. "Kurumsal Model Önerisinin Potansiyel Güçlüklerinin Aşılmasına Dair Politika Önerileri" isimli son başlık ise araştırmanın sonuç ve öneriler kısmını ele alarak tasarlanmıştır.

3. BULGULAR VE SONUÇLAR

3.1. Şer'i Yönetişim ve Kurumsal Model Önerisinin Gerekçeleri

Yönetişim, genel anlamda bir kurum veya kuruluşun ya da bir organizasyonun yönetimi ve işleyişi ilgili tüm süreçleri ele almaktadır. Yönetim ise bir kurumun/kuruluşun mevcut kaynaklarını en iyi şekilde kullanarak organizasyonun hedeflenen amaçlarına ulaşması için ilgili süreçleri ve operasyonları yönlendirme faaliyetlerini ifade etmektedir.²⁶ Bu bağlamda yönetişim, yönetim kavramından; kapsam, odak, karar alma süreçleri ve sorumluluk açısından farklılaşan ve ana hatlarıyla da birbirinin tamamlayan iki ayrı alanı ifade etmektedir.

Şer'i yönetişim, İslami finans literatürü içerisinde "Shariah Governance" kavramıyla ele alınan ve 1990'lı yıllardan itibaren İslami finans endüstrisi içerisinde konumlandırılan bir

²⁵ Fatma Çınar, *Regulatory Landscape and Shariah Governance in Turkey*, IFN 2021 Annual Guide (IFN, 2021).

²⁶ Hasan, "Corporate Governance, 277-293".

organizasyon modelidir.²⁷ Şer'i yönetim, küresel finans sistemi içerisinde yapılanmış kurumsal yönetim modelleri ile benzerlik göstermekle birlikte İslami perspektifle ele alınarak fıkıh merkezli bir yapılanmadır.²⁸ Şer'i yönetim, İslami finans endüstrisi içerisinde faaliyet gösteren kurumların/kuruluşların tüm paydaşları açısından iş ve işlemlerinde İslam hukukunun temel ilkelerine göre hareket ederek hesap verilebilir olması, şeffaf bir şekilde faaliyetlerinin yürütülmesi, adalet, sosyal sorumluluk²⁹ ve sürdürülebilirlik anlayışıyla hareket etmesini tesis eden yaklaşımlar bütünüdür.³⁰

Şer'i perspektifle yapılandırılmış kurumsal model önerisi, katılım finans sistemini belirli bir hiyerarşik yapı ve organizasyonel rollerle düzenleyip denetleyen ve bu rollerin sistem içerisinde etkin bir şekilde uygulandığı fıkıh merkezli bir yönetim modelidir. Şer'i kurumsal model, katılım finans sisteminin tüm fonksiyonlarının birbirleriyle koordine edilmesini ve şer'i anlamda en etkin sonuçları elde edilmesi için bir araya getirilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda şer'i kurumsal model önerisinin; yönetim fonksiyonları, kurumsal görevleri, hiyerarşik karar alma mekanizmaları ve kurumsal ilişki biçimleri aşağıdaki başlıklarda ayrıntılı bir şekilde ele alınacağından bu bölümde model kurumun hangi gerekçelerden ötürü tasarlandığı tartışılacaktır.

3.1.1. Katılım Finans Sisteminin Kurumsallaşmasına Katkısı

Katılım finans sisteminin kurumsallaşması ve buna bağlı olarak da kendine özgü kurumsal gereksinimleri yerine getirmesi, sistemin profesyonel yönetim ilkelerini benimsemiş olmasına, şer'i anlamda yapılandırılmış bir şekilde çalışmasına, sürdürülebilir katılım finans sisteminin tesis edilerek büyümesine/gelişmesine ve kurumsal yetkinliğin sağlanarak gelecek vizyonuna katkı sağlaması açısından önemli fırsatlar sunacaktır.³¹ Bu bağlamda Türkiye katılım finans sisteminin şer'i bir şekilde yapılandırılmış kurumsal mimarisini;

- **Etkin Şer'i Yönetimin Tesisi:** Şer'i perspektifle yapılandırılmış kurumsal model, katılım finans sisteminin şer'i bağlamda daha etkin yönetilmesine yardımcı olacaktır.³² Katılım finans sisteminin tüm paydaşları sorumluluk alanına giren tüm hususlarda etkinleşecek ve yapılandırılmış bir çerçeveye sahip olabileceklerdir.³³
- **Finansal Gelişime Katkısı:** Şer'i kurumsal yapılanma katılım finans sisteminin tüm paydaşları açısından gerekli görülen bir alan olduğu için kurumsal güvenin tesis edilmesi, şer'i iç ve dış denetim, şer'i izleme ve şer'i uyumlaştırma süreçlerinde uygulanan ilkeler sayesinde daha sağlam bir mali yapının oluşması, finansal planlama, etkin kaynak

²⁷ Hussain Gulzar Rammal, "The Importance of Shari'ah Supervision in Islamic Financial Institutions", *Corporate Ownership and Control* 3/3 (2006), 204-208.

²⁸ Sulaiman Abdullah Saif Alnasser- Jorah Muhammed, "Introduction to Corporate Governance from Islamic Perspective", *Humanomics* 28/3 (2012), 220-231.

²⁹ Katılım finans sisteminin sosyal sorumluluk anlayışını ve bu alanda yürütülen faaliyetleri görmek için bk: Saime Kavakçı-Feyza Cevherli, "Türkiye'deki Katılım Bankalarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri ve Bu Projelerin Toplumsal İzdüşümü", *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar II* (İstanbul: TKBB Yayınları, ts.), 43-81.

³⁰ Masudul Alam Choudhury- Mohammad Ziaul Hoque, "Corporate Governance in Islamic Perspective", *Corporate Governance: The international journal of business in society* 6/2 (2006), 116-128.

³¹ Kurumsallaşmanın finansal etkinliği başta olmak üzere işletmeler ve kurumlar üzerindeki etkisini araştıran ve kurumsallaşmanın önemini ortaya koyan çalışmalar için bk: Fahri Apaydın, "Kurumsal Teori ve İşletmelerin Kurumsallaşması", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 10/1 (2009), 1-22; Muhammet Erbaş, "Kamu Kurumlarının Kurumsallaşması Ve Markalaşması", *Ombudsman Akademik* 8/16 (2022), 215-256; Paul J. Dimaggio - Walter W. Powell, "Introduction", *The New Institutionalism In Organizational Analysis*, ed. P.J Dimaggio - W.W. Powell (Chicago: The University of Chicago Press, 1983), 1-40.

³² Pehlivanlı, "Dünya İslami Denetleme Kurulu Uygulamaları ile Türkiye Faizsiz Bankacılık Sektörü Uygulamaları Karşılaştırması", 59-66.

³³ Katılım bankacılığı özelinde sistemin sorunlarına yönelik yapılan araştırmalarda İslami finans ilkelerince etkin denetimin olmamasına yönelik değerlendirmeler için bk: Selim Duramaz, "Doğruluk Faktör Analizi İle Katılım Bankalarının Talep Yapısının Belirlenmesine Yönelik Alan Araştırması: Ege Bölgesi Örneği", *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar* (İstanbul: TKBB Yayınları, 2018), 45-49.

yönetimi ve şeffaf raporlama süreçlerinin daha düzenli ve tutarlı hale gelmesiyle finansal gelişime olumlu katkılar sunacaktır. Ayrıca paydaşların şer'i beklentilerine cevap verebilecek bir mekanizma katılımcı paydaş kitleyi olumlu yönde etkileyeceğinden finansal genişlemeye katkı sunabilecektir.

- **İslami Finans Endüstrisinde Rekabet Fırsatı Sunması:** Şer'i anlamda yapılandırılmış kurumsal mekanizma, katılım finans sisteminin uluslararası arenada tanınırlığına ve finansal faaliyetlerinde şer'i açıdan akredite olmasına katkı sunabilecektir. İslami finans endüstrisi içerisinde kurumsal yetkinliği kazanmış kurum veya kuruluşların diğerlerine göre rekabet avantajı elde etme üstünlüğünden hareketle şer'i bir yapılanmanın Türkiye katılım finans sistemine de aynı avantajı sağlaması muhtemel olacaktır. Bir diğer açıdan da küresel İslami finans paydaşlarının şer'i taleplerine verilebilecek olumlu cevaplar sayesinde de katılım finans sisteminin küresel pazar payı genişleyecektir.³⁴
- **Nitelikli Büyümeye Katkısı:** Katılım finans sisteminin büyümesi kendi ilkelerinden hareketle doğası gereği hacimsel değil nitelikli (değer merkezli) olmak zorundadır. Katılım finans sisteminin niteliğini artıracak en önemli husus varoluş felsefesindeki değerlerine sıkı sıkıya bağlı kalmasıdır. Bu bağlamda şer'i çerçevede yapılandırılmış kurumsal model Türkiye katılım finans sisteminin nitelikli büyümesine önemli katkılar sunacaktır.³⁵
- **Kurumsal Güven ve İtibarın Korunmasına Katkısı:** Şer'i çerçevede yapılandırılmış kurumsal model Türkiye katılım finans sisteminin nitelikli büyüme potansiyelinin yanında kurumsal güvenin tesisi ve katılım değerlerinin itibarının korunmasına da yardımcı olacaktır. Katılım finans sistemi paydaşlarının güven duygusunun artırılması ve kurumsal itibarın korunması, yukarıda zikredilen diğer alanları da doğrudan olumlu yönde etkileyecektir. Katılım finans sisteminin şer'i anlamda etkin yönetimini sağlayacak bu mekanizma aynı zamanda kurum kültürünün sürdürülebilmesi ve ahlaki değerlere bağlılığın artırılması için önemli fırsatlar sunacaktır.³⁶

Türkiye katılım finans sistemine yönelik şer'i çerçevede yapılandırılmış kurumsal model önerisi ile kurum kültürünün yerleşik hale gelmesi, katılım finans sisteminin kendi değerlerine kurumsal anlamda bağlı kalması, kurumsal nitelikli büyüme ve kurumsal itibarın korunması ile daha sağlıklı bir kurumsal gelişim sürecine sahip olabilecektir.³⁷

3.1.2. Katılım Finans Stratejisi ve TBBM'ye Sunulan Katılım Finans Kanun Teklifi

1980'li yıllardan itibaren Türkiye katılım finans faaliyetleri devlet politikası çerçevesinde ilk olarak 1983 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Finans Kuruluşları (ÖFK) ile yasal statüye alınmış ardından da 1999 yılında Bankalar Kanunu'na dahil edilerek ülkenin finans sistemi içerisinde muhkem hale getirilmiştir.³⁸ 2005 yılında da 5411 sayılı Bankacılık

³⁴ Halid Velid Baykara, *Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi* (Tokat: Gazi Osman Paşa Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 68.

³⁵ Ali Polat, "Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye için Projeksiyonlar", *Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı* (İstanbul: TKBB Yayınları, 2009), 77-120.

³⁶ BDDK ve TKBB tarafından geniş katılımcı düzeyinde 21-23 Aralık 2013 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen çalıştayda sektörün tüm sorunları ele alınmış ve bunlara dair çözüm önerileri tartışılmıştır. Çalıştay sonuç bildirgesinde ise yapısal çözüm önerileri ve bunların gerekçeleri de kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk: BDDK-TKBB, *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu* (Ankara: BDDK, 2014), 91-99.

³⁷ Katılım finans sisteminde yaşanan mevcut sorunların giderilmesi için önerilen modelin önemli ölçüde katkı sunacağı alanlar bunlarla sınırlı değildir. Literatür içerisinde ele alınan bu sorunları görmek için bk: Mehmet Yılmaz- Bilal Bağış, "Katılım Finans Sisteminin Türkiye'deki Mevcut Sorunları Ve Çözüm Önerileri", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 25/2 (2021), 303-318; Suna Akten Çürük, *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 145-176.

³⁸ Mücahit Özdemir- Hakan Aslan, *Türkiye'de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikası* (İstanbul: SETA, 2017), 1-57.

Kanunu ile sektörde faaliyet yürüten ÖFK'lar Katılım Bankasına dönüştürülmüştür.³⁹ 2009 yılında ilk tekafül şirketi kurulmuş, 2011 yılında da Borsa İstanbul bünyesinde "katılım endeksi" oluşturulmuştur. Böylece İslami finans endüstrisinin üç temel bileşeni (Bankacılık, Sermaye Piyasaları ve Tekafül Sigortacılığı) Türkiye katılım finans sistemi içerisinde faaliyetlerini sürdürür hale gelmiştir.⁴⁰ Bunun yanında 2013 yılında "Katılım Emeklilik", 2014 yılında da "Katılım Endeksine Dayalı Borsa Yatırım Fonu" kurulmuştur. Sektörel açıdan yaşanan gelişmeler devlet politikasına da etki ederek birçok alanda yeni düzenlemelerin yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu bağlamda 2015 yılında Hazine Müsteşarlığı bünyesinde "Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu" kurulmuş ve aynı yıl ilk defa bir kamu bankası katılım bankacılığı sektörüne dahil edilmiştir. 2016 yılında ise *10. Kalkınma Planı İstanbul Finans Merkezi Programı* kapsamında "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finansın Geliştirilmesi" başlıklı bileşen eklenmiştir. 2021 yılında Türkiye katılım finans sisteminin geliştirilip iyileştirilmesi ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin yönetim biçiminin yapılandırılması bağlamında Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi bünyesinde "Katılım Finans Dairesi Başkanlığı" kurulmuştur.⁴¹ 2022 yılında da Katılım Finans Daire Başkanlığı daha önceden çalışmaları devam eden "2022-2025 Katılım Finans Strateji Belgesi"ni yayınlamış ve Türkiye katılım finans sisteminin gelecek vizyonunu bu belge ile ortaya koymuştur.⁴²

Katılım Finans Strateji Belgesinin, stratejik amaçlar ve hedefler bölümünde bütüncül fikhî yönetim yapısının oluşturulması çerçevesinde aşağıdaki üç temel bileşeni; (i) *Katılım finans fikhî yönetimine ilişkin bütüncül bir mevzuatın oluşturulması*, (ii) *Kurumsal yönetim mekanizmalarının hayata geçirilmesi*, (iii) *Katılım finans standartlarının oluşturulması* başlıkları şer'i bir perspektifle yapılandırılmış kurumsal mekanizmanın Türkiye katılım finans sistemi için gerekli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bu strateji belgesi içerisinde, yasallaşması beklenen *Katılım Finans Kanunu* bünyesine "Katılım Finans Standartları Kurulu (KFSK) dahil edilecek ve bu kurumun bünyesinde şer'i mekanizmaların faaliyet göstermesi hedeflenmektedir.⁴³

31.03.2023 tarihinde TBMM'ye sunulan "Katılım Finans Kanun Teklifi"⁴⁴ önerilen kurumsal model önerimizin hukuki ve yasal çerçevesini kısmen kapsamaktadır. İlgili kanun teklifinde kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip "Türkiye Katılım Finans Kuruluşları Birliği" kurulması öngörülmektedir. Bu birliğin kararları kendisine üye olan katılım finans kuruluşları açısından bağlayıcı ve yaptırım gücüne sahip olacaktır. Bu birlik nezdinde de şer'i yönetim açısından "Katılım Finans Standartları İhtisas Kurulu" üst kurul gibi, "Danışma Komitesi" ise katılım finans kuruluşlarının kendi bünyesinde yapılandırılarak önerilmektedir. Katılım finans kuruluşları, faaliyetlerini katılım finans esas ve standartları ile danışma komitesi kararlarına uygun olarak yürütecek, iç denetim ve uyum birimleri kendi kurumsal organizasyonunda yapılandırarak faaliyetlerini yürütecektir. Kanun teklifine göre, "Katılım Finans Standartları İhtisas Kurulu" 7 kişilik üye sayısından teşekkül edecek ve 5 yıllık süre ile Cumhurbaşkanı tarafından atanacaktır. Üyelerden birisi doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından, diğer üyeler ise DİB Din İşleri Yüksek Kurulu, BDDK, SPK, SDDK, TKFKB ve Merkez Bankası tarafından önerilen üçer adaydan birisi Cumhurbaşkanı tarafından 5 yıllık süre ile atanacaktır. Kurul üyelerinin en az beş tanesinin İslam hukuku, diğer üyelerin iktisat, işletme, finans, İslam iktisadı ve finansı

³⁹ Faruk Akın- Nalan Ece, "İslami Finans Sistemi İçerisinde İslami Bankacılığın Yeri ve Türkiye de Katılım Bankacılığının Gelişimi", *Mevzuat Dergisi* 13/151 (2010).

⁴⁰ İshak Emin Aktepe, *Katılım Finans* (İstanbul: TKBB Yayınları, 2020), 98-237.

⁴¹ CBFO, "Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi Katılım Finans Daire Başkanlığı" (Erişim 05 Haziran 2023).

⁴² Katılım finans sistemine yönelik kamusal alanda atılan adımları ve yaşanan gelişmeleri görmek için bk: TKBB, "Kilometre Taşları" (Erişim 05 Haziran 2023).

⁴³ CBFO, "Katılım Finans Strateji Belgesi 2022-2025" (T.C Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, 2022).

⁴⁴ TBMM, Katılım Finans Kanun Teklifi, Kanun Esas No: 2/5022 (31 Mart 2023).

alanlarında doktora derecesine ve alanında en az 10 yıllık mesleki deneyime sahip olması şartı aranacaktır. Danışma komitesi üyelerinin sayısı ise asgari 3 kişi olarak belirlenmiş ve üst limit belirtilmemiştir. Ancak üyelerin 3/2'si 5 yıllık mesleki deneyimi haiz İslam hukukçusu, 3/1'i ise iktisat, işletme, finans ve İslam iktisadi ve finansı alanında doktora derecesine sahip kişilerden oluşacaktır.

İlgili kanun teklifine göre katılım finans kurumlarının katılım finans esasları ile standartlarına ve danışma komitesi kararlarına uyumuna ilişkin denetimi "Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu" tarafından kurulun görüşü alınarak yetkilendirilmiş bağımsız denetim kuruluşlarınca yerine getirilecektir. Bu bağımsız denetim kuruluşlarının nasıl tesis edileceği ve ne şekilde yetkilendirileceğine dair hükümler ise kanun teklifinde yer almamaktadır.

TBMM'ye sunulan Katılım Finans Kanun Teklifi, çalışmamızda önerilen kurumsal model açısından şer'i yönetim unsurlarının bazılarının yasal ve hukuki çerçeve altına alınması yönüyle oldukça kıymetlidir. Birliğin ve Kurulun sektörün domine ettiği bir yapılanma yerine (TKBB gibi) daha paydaş bir modelle tasarlanması ise önemlidir. Model önerimizde ele alınan üst ve alt kurulların işlevselliği ve katılım finans kuruluşları üzerindeki etkinliği bu kanun teklifinde yer alan şer'i yönetim unsurları açısından yeterli olmadığı gibi belirgin de değildir.⁴⁵ Ancak bu kanun teklifinin TBMM'ye sunulması bile başlı başına kurumsal model önerimizin temellendirilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Kurumsal model önerimizde ele alınan tasarım; yapısal işleyiş, yetki ve görevler, üst ve alt kurulların mimarisi, geniş katılımcı paydaş yapısı, bağımsızlığı, tanınırlığı gibi birçok bileşenle TBMM'ye sunulan kanun teklifinin öngördüğü kurumsallaşmadan farklılık arz etmektedir ve kanunla önerilen bu mekanizmaya katkı sunacak niteliği haizdir.

3.1.3. Toplumsal Talep

Toplumun büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu bir ülkede İslam dininin ilkelerine göre finansal faaliyetlerin yürütülmesini isteyen ya da böyle bir sistemi arzu edenlerin sayısı oldukça önemli bir "toplumsal talebi" ifade etmektedir. Yapılan saha çalışmaları ve farkındalık anketlerinde Türkiye katılım finans sistemi, toplumda giderek daha fazla talep gören bir finansal sistem görünümündedir. Ancak katılım finans sistemi adına oluşan bu toplumsal talebin bir diğer arzusu da bu sistemin İslam dininin ilkelerine göre işlemesi ve tüm faaliyetlerin şer'i uygunluğa göre yürütülmesidir.⁴⁶ Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi tarafından yapılan *Türkiye Hane Halkı Finansal Algı ve Tutum Araştırması*'nda faizsiz finansal sistem içerisinde katılım bankacılığı algısına yönelik yöneltilen; (i) "İslami kurallara göre çalışması" sorusuna verilen cevaplar neticesinde ortaya çıkan algı, net skora göre %16 ile negatif, (ii) "Katılım bankalarının faizsiz şekilde çalışması" sorusuna göre ortaya çıkan sonuç ta %8 ile negatif görünümündedir. Ayrıca "İnsanların katılım bankalarıyla çalışmamasının temel sebebi gerçekten İslami kurallara göre çalışmadıklarını düşünmeleridir" sorusuna 80 ve üzeri puan vererek cevaplayan kişi sayısı %21 olmuştur. Katılımcıların bu soruya ortalama değer puanı ise %61,3 seviyesindedir.⁴⁷ Bu bağlamda katılım finans sisteminin kendi esaslarına göre uygun bir biçimde yürütülmesi ve yürütülen tüm faaliyetlerin şer'i esaslara göre düzenlenip denetlenmesine yönelik kurumsal bir yapı toplumsal bir taleptir. Toplumda ortaya çıkan bu talep, Türkiye'de katılım finans sisteminin gelişmesine, sürdürülebilir bir yapıda olmasına, rekabet avantajı elde etmesine büyük oranda etki edecek bir unsurdur.⁴⁸

⁴⁵ Kanun teklifinin içeriği ile ilgili değerlendirmeyi görmek için bk: Zeynep Hafsa Orhan, "TBMM'ye Sunulan Katılım Finans Kanunu Teklifi", (Erişim 20 Haziran 2023).

⁴⁶ BBK- TKBB, *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*, 69-77.

⁴⁷ TC. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, *Türkiye Hanehalkı Finansal Algı ve Tutum Araştırması* (Ankara: CBFO, 2019), 71-72.

⁴⁸ BBK- TKBB, *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*, 78-81.

3.2. Şer'i Perspektifle Yapılandırılmış Kurumsal Model Önerisinin Mimari Kurgusu

Çalışmanın bu kısmında şer'i çerçevede yapılandırılmış kurumsal model önerisinin mimari kurgusu -bir sonraki başlıkta ele alınan organizasyon yapısının tasarımından önce- Türkiye katılım finans sisteminin hedef ve stratejileri doğrultusunda; kuruluş safhası, yapılanma modeli, isimlendirilmesi ve paydaş yapısı ele alınmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki hususlar kurumsal modelin mimari kurgusunu açıklamaktadır.

3.2.1. Kurumsal Modelin Kuruluş Süreçleri

Şer'i yönetim kurulu, Katım Finans Dairesi Başkanlığı tarafından hazırlanacak hukuki mevzuat çerçevesi uyarınca 1 yıllık süreyle atanması önerilen "kuruluş komisyonu" tarafından yapılandırılır. Bu bağlamda şer'i kurulun teşekkül ettirilmesi için gerekli alt yapının sağlanması ve genel sekreterin atanması bu komisyon tarafından yürütülür. 1 yıllık sürenin tamamlanmasının ardından şer'i kurul oluşturulur ve buna bağlı olarak da diğer alt birimlerin atamaları yapılarak kurumsal model tam teşekküllü bir şekilde faaliyetlerini yürütür. Bununla birlikte Katılım Finansa Daire Başkanlığınca gerekli görülen süreçler bu tasarıma eklenerek kuruluş safhası daha sağlıklı bir şekilde yürütülebilecektir.

3.2.2. Bağımsız İdari Otorite Şeklinde Yapılanması

Şer'i çerçevede yapılandırılmış kurumsal model önerisinin mimari kurgusu içerisinde ilk adım bu yapının yönetim ve organizasyon modelleri içerisinde hangi hukuki çerçeve ile konumlandırılacağı meselesidir.⁴⁹ Katılım finans strateji belgesi içerisinde yer alan "stratejik amaçlar ve hedefler" başlığında bütüncül fihhi yönetim yapısına yönelik kurumsal şer'i mekanizmalar, "katılım finans kanunu" çerçevesinde planlanan "Katılım Finans Standartları Kurulu (KFSK)" içerisinde konumlandırılmaktadır. Şer'i çerçevede yapılandırılmış kurumsal model önerimiz ise bu mekanizmanın paydaş kurumsal yapıların da katılımı nedeniyle kamu otoritesi altında hukuki çerçeveye sahip bağımsız idari otorite şeklindedir.⁵⁰ Çünkü Türkiye katılım finans sisteminin uluslararası boyutta tanınırlığı, küresel rekabette etkinliği, paydaş katılımının genişlemesi, dış yatırımcı sayısının artması, kurumsal bağımsızlık ve güvenilirliği⁵¹ gibi nedenlerden ötürü bu yapının bağımsız idari otorite modeliyle yapılandırılması gerekmektedir.⁵²

3.2.3. Kurumsal Modelin İsimlendirilmesi

Türkiye Cumhuriyeti yönetim rejiminin ve hukuki çerçevesinin genel yapısı ile laiklik ilkesinin felsefesi gereği dini yönetim biçimini çağrıştıran isimlerin, kamu idari otoritesi altında yapılandırılması önerilen bir kurum için kullanılmasının bazı zorlukları vardır. Örneğin İslami bankacılık tesmiyesi dünya İslami finans endüstrisi içerisinde en yaygın kurumsal kullanımdan bazı gerekçelerden ötürü Türkiye'de bu isimlendirme "katılım bankacılığı" şeklinde kullanılmaktadır. Bu bağlamda önerilen modelin kurumsal isminde "şer'i, fikhî, İslâmî, dînî" gibi anahtar kelimelerin olması beklenen bir arzudur ancak bu, kamu idaresi tarafından alınacak proaktif kararlara bağlıdır. Bu nedenle çalışmanın bu başlığında kurumsal bir isim önerisi yerine bu ismin nasıl belirleneceği hususunda bir yöntem önerisi sunulacaktır.

⁴⁹ Kurumsal model önerimizin yönetim sistemi içerisindeki en etkin konumu bağımsız idari otorite biçiminde yapılanmasıdır. Benzer bir kurumsal organizasyon yapısının yönetim sistemi içerisinde konumlandırılması ve bu konudaki öneriler/değerlendirmeler için bk: BBDK-TKBB, *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*, 80.

⁵⁰ Kamu yönetiminin önemli bir unsuru olan bağımsız idari otoriteler katılım finans sisteminin bağımsızlığı ve meşruiyeti açısından en ideal yapılandırma modeli olarak düşünülmüştür. Bağımsız idari otoritelerin kapsamı için bk: Ali Ulusoy, *Bağımsız İdari Otoriteler* (Ankara: Turhan Yayınları, 2003).

⁵¹ Güney, "İslami Finansa Şer'i Yönetim Uygulamaları ve Konuyla İlgili Tartışmalara Genel Bir Bakış", 61-63.

⁵² Fikret Kartal, "Düzenleyici Kurumların Siyasi Otorite ve Piyasa Karşısında Bağımsızlığı", *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi* 23/71 (2012), 56-82.

Şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model önerimizin kurumsal ismi, uluslararası İslami finans çevreleri başta olmak üzere yerel paydaş kitlesine tanıtılması ve kurumsal algının, reklam ve tanıtımının sağlam bir şekilde tesis edilmesi için önem arz etmektedir. Bu bağlamda kurumsal model önerimizin isimlendirilmesi konusunda şu yöntemler izlenebilir;

- Katılım finansın misyonunu ortaya koyan ve hedef kitlenin beklentilerini de dikkate alan bir isimlendirme alanda uzman kişi veya kurumların katılımıyla müstakil bir çalıştay ile ele alınarak belirlenebilir.
- Küresel İslami finans sistemi içerisinde bu misyonla yapılandırılmış kurumsal mekanizmaların isimlendirmeleri incelenerek isim önerisi sunulabilir.
- İsim önerileri için saha araştırması, anket veya ilgili paydaşlarla istişâri süreçler işletilerek geri bildirimler yoluyla isimlendirme yapılabilir.
- Kurumsal ismin belirlenmesinde kurumun ve katılım finans sisteminin misyon ve vizyonunu ifade edecek anahtar kelimeler kullanılarak isim önerisi oluşturulabilir.
- Katılım finans sisteminin tüm paydaşlarına veya genele yönelik "isim önerisi yarışmaları" düzenlenerek isim tespiti yapılabilir.⁵³

3.2.4. Kurumsal Katılımcı Paydaş Yapısı

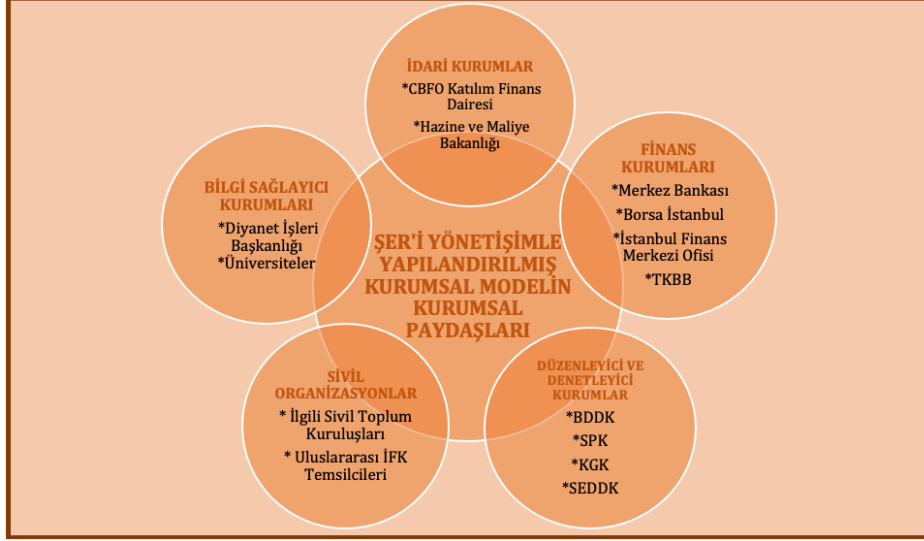
Şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model önerisinin tasarımında en önemli bileşenlerden birisi de geniş kurumsal katılımcı paydaş yapısıdır. Geniş katılımcı paydaşlar, kurumsal modelin karar alma süreçlerinde ve stratejik yönetiminde aktif olarak rol alan paydaş gruplarıdır. Bu gruplar, organizasyonun faaliyetlerinde etkin olan ve kolektif şuurla iş birliği yaparak bir sonraki adımı belirleyen kişilerdir.⁵⁴ Bu bağlamda geniş tabanlı katılımcı paydaşlar, kurumsal modelin sürdürülebilirliği, işlevi, itibarı ve amaçlanan hedeflere ulaşma başarısı için oldukça önemlidir.⁵⁵ Aşağıdaki şekilde model önerisinin katılımcı kurumsal paydaşlarının hangi kurumlardan teşkil etmesi gerektiği belirtilecek (**Şekil 1**) ancak bunların kurumsal model içerisinde rol ve sorumlulukları yönetim organlarınca belirleneceğinden bu kısımda ele alınmayacaktır.

⁵³ Kurumsal yapılara ad verme ve bu konuda izlenecek yönteme dair literatür içerisinde bir çalışma tespit edilememiştir. Bu bağlamda gelecekte yapılacak "kurumsal yapıların isimlendirilmesi"ne yönelik metodolojiye dayalı dini-kültürel çalışmalar literatüre katkı sağlayacaktır.

⁵⁴ İslam toplumunda yönetime katılan ve katılmayan toplumsal paydaşların ve geniş katılımcı paydaş yapısının niteliği ve niceliği üzerine literatür içerisinde bir boşluk olduğu tespit edilmiştir. Bu konunun gelecek araştırmalarda ele alınması gereken müstakil bir konu olduğu anlaşılmaktadır. İslam toplumunun yönetim anlayışının temel ilkelerini görmek için bk: Abdus Abbasi vd., "Islamic Management Model", *African Journal of Business Management* 4/9 (2010), 1873-1882.

⁵⁵ İslami perspektiften ele alınan yönetim anlayışının ahlaki temelleri bağlamında mevcut paradigmanın yönetim anlayışının mukayesesi için bk: Kemal Kamaci - Murat öz, "İslami Yönetim ile Konvansiyonel Yönetimin İş Ahlakı Temelinde Karşılaştırılması", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 24/43 (2022), 857-872.

Şekil 1. Önerilen Kurumsal Modelin Geniş Katılımcı Paydaş Yapısı
Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şer'i yönetimle yapılandırılmış model kurumun geniş katılımcı paydaş kurumsal yapısı, beş ana bileşen yapı ile tasnif edilerek tasarlanmıştır. Bu bileşenler; idari kurumlar, finans kurumları, düzenleyici ve denetleyici otoriteler, bilgi alt yapı desteği sağlayacak kurumlar ile alanda faaliyet yürüten ilgili sivil toplum kuruluşlarıdır. Örneğin, Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi Katılım Finans Dairesi (CFOKFD) ile Maliye Bakanlığı (MB) kamu idari üst otoriteleri olarak model kurumun hukuki ve yasal çerçevede ele alınmasını sağlayacaklardır. Diyanet İşleri Başkanlığı ile Üniversitelerin ilgili enstitü, anabilim dalları, bölüm ve araştırma merkezleri ise model kuruma bilgi alt yapı desteği sağlayarak paydaş kurumlar olarak yapılandırılacaklardır. Diğer kurumsal paydaşlar da model kurumun yönetim organları tarafından belirlenen alanlarda katkı sunarak paydaş olacaklardır.

3.3. Kurumsal Model Önerisinin Organizasyon Yapısı

Şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model önerisinin tasarımında kurumun nasıl yapılandırılması gerektiği ve ne şekilde yönetildiğini ele alan yapılanma şekli bir diğer ifadeyle organizasyon yapısı hem misyon hem de vizyon açısından oldukça önemlidir.⁵⁶ Organizasyon yapısı; görevlerin, sorumlulukların, yetkilerin ve sınırların nasıl tevzi edildiğini, yönetim akışını ile karar alma süreçlerini de ifade etmektedir.⁵⁷ Bu bağlamda şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model önerisinin organizasyon birimleri şu mekanizmalardan oluşmaktadır:

3.3.1. Şer'i Yönetişim Kurulu

Kurumsal model tasarımında hedeflenen maksatlara ulaşılabilmesi ve kurumun işlevselliğinin tesis edilebilmesi açısından en önemli organ şer'i yönetim kurulu. Şer'i yönetim kurulu, Türkiye katılım finans sisteminde yer alan kurum ve kuruluşların fıkhi uygunluk ilkesine göre faaliyette bulduklarına dair toplum ve ilgili paydaşlara teminat veren bir yapıyı ifade etmektedir. Ayrıca bu kurulun, dini hassasiyetlerle hareket eden insanların katılım finans sisteminde yürütülen faaliyetlere dair fıkhi bilgi alacakları bir kaynak

⁵⁶ Md. Kausar Alam, "Rationality of Fourth Party in Legitimacy Theory: Shariah Governance of Islamic Financial Institutions", *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 12/3 (2021), 418-438.

⁵⁷ İslami finans endüstrisi içerisinde şer'i yönetimin genel organizasyon yapısını ülkeler bağlamında görmek için bk: Bilal Soysal, *İslami Finasta Kurumsal Yönetim: Fıkhi Uygunluğu Sağlamaya Yönelik Yapı ve Süreçler* (İktisat Yayınları, 2021).

olma misyonu da bulunmaktadır. Bu bağlamda bu kurul, toplum ile katılım finans kuruluşları arasında sağlıklı ilişkinin kurulması açısından çok önemli bir fonksiyona sahip olacaktır.

Şer'i Yönetişim Kurulunun İşlevi

Şer'i yönetim kurulunun temel işlevi finansal iş ve işlemlerde katılım finansın tüm paydaşlarının hakkının korunması, dini değerlerin zarar görmemesi ve katılım finansın kendi temelleri üzerinde istikrarlı bir şekilde ilerleyebilmesi için bir içtihat mekanizması olarak çalışmasıdır. İslam hukukunun içtihat usulü⁵⁸ bu kurulun temel çalışma prensiplerini oluşturmaktadır.

Şer'i yönetim kurulu, Türkiye katılım finans sisteminde sunulan tüm ürün ve hizmetlerin ve buna bağlı olarak yürütülen faaliyetlerin İslam hukukunun genel ilkeleri başta olmak üzere muamelat ve ahlak hükümleri çerçevesinde değerlendirilerek uygun olup olmadığına karar veren son söz merciidir. Bu bağlamda şer'i yönetim kurulunun düzenleme ve denetleme fonksiyonunu fıkhi perspektiften ele alan bir işleve sahip olduğu söylenebilir.

Şer'i yönetim kurulu, kurumsal model tasarımı içerisinde yer alan "genel sekreterlik" ve "şer'i yönetim izleme"⁵⁹ ve denetleme kurulunun" üst birimidir ve bu kurulların değerlendirmeleri, raporları ve önerilerini de karara bağlama yetkisine sahip olacaktır. Ayrıca Türkiye katılım finans sisteminde yer alan kurum ve kuruluşların kendi bünyesinde yer alan "yerel/merkezi olmayan fıkhi danışma kurullarının" atanması, kararların incelenerek onaylanması, yaptırımlar uygulanması ve bu kurullarla ilgili diğer konuların nihai kararları da yine bu kurul tarafından ele alınacaktır.⁶⁰

Türkiye katılım finans sisteminde yer alan kurum ve kuruluşlara gerekli durumlarda şer'i danışmanlık hizmeti de bu kurulun nihai kararları doğrultusunda verilecektir. Şer'i yönetim izleme ve denetleme kurulu tarafından ilgili kurumlardan gelen şer'i danışmanlık talebi ön inceleme ve araştırmaların tamamlanmasının ardından şer'i genel kurula havale edilerek onaya sunulacaktır. Bu bağlamda kurumsal modelin kendi içerisinde bu kurulun, iç denetim faaliyeti yürüterek işlevsel olması amaçlanmıştır.

Şer'i Yönetişim Kurulunun Üye Yapısı ve Karar Alma Biçimi: Şûra Modeli

Bu kurul, şer'i yönetim kurulunun karar alma ve nihai değerlendirmeleri yapan en yetkili organı olarak tasarlandığından kurul üyeleri bilgi çeşitliliği ve tecrübe zenginliği sağlayacak şekilde oluşturulacaktır. Şer'i kurul, Katılım Finans Daire Başkanlığı'nın atadığı ve paydaş kurumların önereceği kişilerden oluşturulacak ve üyelerin nitelikleri paydaş kurumların inisiyatifinde olacaktır.⁶¹ Bu bağlamda şer'i yönetim kurul üyeleri, seçim ve atama ile belirlenebilecektir ve bu konuda takdir yetkisi Katılım Finans Daire Başkanlığına ait

⁵⁸ Mustafa Bülent Dadaş, "Bir Fetva Belirleme Yöntemi Olarak Heyet İctihatı ve İslam Dünyasında Bu Amaçla Kurulan Fıkıh Meclisleri", *Bilimname* 1/1 (2015), 311-342.

⁵⁹ Şer'i izleme (Shariah Monitoring/Screening) İslami finans ürünlerine yönelik fıkhi uygunluk sürecinin bir parçasıdır. İslami finans uygulamalarındaki bazı şer'i izleme örnekleri için bk: Mohd Fikri Sofi - M.H. Yahya, "Shariah Monitoring, Agency Cost and Fund Performance in Malaysian Mutual Funds", *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 11/5 (2020), 945-972. Katılım Finans, "Katılım Bankaları Şer'i İzleme ve Denetimi", <https://katilimfinans.com.tr/> (Erişim 06 Haziran 2023). "Shariah Screening Methodology" (Erişim 06 Haziran 2023); Sheila Nu vd., "Towards Standardization of Shari'ah Screening Norms and Practices", *International Journal of Humanities and Social Science Invention* 2 (2013), 23-30.

⁶⁰ Küresel İslami finans endüstrisi içerisinde şer'i yönetişimin temel organizasyon yapısını oluşturan üst kurul modelinin en ideal örnekleri AAOIFI ve IFSB bünyesindeki yapılanmalardır. Bu üst kurulların işleyişi ve karşılaştırmalı analizleri için bk: Nawal Kasim vd., "Comparative analysis on AAOIFI, IFSB and BNM Shari'ah Governance Guidelines", *International Journal of Business and Social Science* 4/15 (2013), 220-228; Yurtseven, *İslami Finans Sisteminin Küresel Mimarisi, Kurumları, Yapısal İşleyişleri ve Türkiye için Kurumsal Model Önerisi*, 306-316; 343-345.

⁶¹ Üye sayısı ve üyelerin niteliği ya da seçimi ile ilgili öneriler için bk: BBDDK-TKBB, *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*, 82-83.

olacaktır.⁶² Kurulun teşekkülünden sonra ilk toplantıda üyeler kendi aralarında bir başkan seçecek ve bu başkan kurul üyeleri arasından iki kurul başkan yardımcısını atayabilecektir. Kurul üyelerinin sayısı, model tasarımında 16 olarak belirlenmiştir ve her birinin karar alma ve istişari süreçlerde tek oy hakkının bulunması öngörülmüştür. Kurul başkanı, oyların eşit olduğu durumlarda iki oy hakkına sahip olabilecektir. Kurul üyelerinin toplantılara katılımı zorunludur ve kararlar salt çoğunluğa göre alınacaktır. Toplantılar olağan bir şekilde her ayın ilk haftasının 3. günü olacak ve olağandışı durumlarda genel sekreterin daveti ile kurul toplanabilecektir. Kurulun karar alabilmesi için 3/2 çoğunluğun toplantıya katılımı gerekmektedir. Bununla birlikte İslam hukukun içtihat usulüne göre nasıl ve ne şekilde kararlar alması gerektiğine dair yöntemler de yine bu kurul tarafından belirlenerek “kurulun çalışma ve karar alma prensipleri” geliştirilebilecektir.

İslami finansın kendi dinamiklerinden beslenerek kavramlarını oluşturması ve kendi geleneğinden beslenerek kurumsal yapılarını tesis etmesi onu, hâkim paradigmadan ayıran ve İslami finansın kapitalist sisteme entegre olmasının önüne geçen en önemli yapısal özelliğidir. Bu bağlamda şer’i yönetim kurulunun “şûra” prensiplerine göre çalışma modeli, kurumsal tasarımının en özgün yönünü ifade etmektedir. Şûra prensiplerine göre çalışma modeli, şer’i yönetim kurulunun yapısında katılımcılığı ve paydaşların katılımını teşvik etmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Şûra modelinde kararlar alınırken, tüm paydaşların görüşleri, önerileri ve deneyimleri dikkate alınır. Katılımcılar, farklı bakış açılarından faydalanmak, daha adil ve kapsayıcı kararlar almak için bir araya gelir. Ayrıca bu model, sahip olunan değerleri teşvik etmeyi, şeffaflığı artırmayı ve İslami finans paydaşlarının arzu ve beklentilerinin dile getirilmesini ve alınacak kararlarda temsil edilmesini sağlar. Bu bağlamda kurulun çalışma esaslarının temelini oluşturan istişare ve katılımcıların danışarak kolektif şuur ile karar alma prensibi, şûra anlayışının bizatihi kendisini ifade etmektedir.⁶³ Bu modelde, karar alma süreçlerine katılımı artırmak için paydaşlar arasında aktif bir iletişim ve danışma süreci benimsenerek alınacak kararların hem isabetli hem de İslami finansın genel ilkelerine uygun olması arzulanmaktadır. Ayrıca şûra modeli, katılım finans sisteminde kolektif karar alma ve katılımcılığı ön plana çıkaran bir yaklaşımın da öncülüğünü yapacak ve özgün bir kurumsal modelin uygulanabilirliğini ifade edecektir.⁶⁴

3.3.2. Şer’i Yönetişim Kurumu Genel Sekreterliği

Şer’i yönetim kurulu genel sekreteri, kurumun idari ve mali açıdan en üst düzey yöneticisidir. Genel sekreter, kurumun amacını, vizyonunu ve stratejik hedeflerini yönetmek ve uygulamakla sorumludur. Görevleri, kurumun olağan operasyonlarını yönetmek, kurumsal politika oluşturmak, kurumun kaynaklarını tahsis etmek, idari ve mali ve hukuki açıdan insan değerlerini yönetmek gibi geniş bir yelpazeyi kapsar.⁶⁵ Şer’i yönetim kurulu genel sekreterinin kurumsal modelde üstlenmesi planlanan görevleri ana hatlarıyla şunlardır;

- **Yönetim ve liderlik:** Kuruluşun misyonunu ve hedeflerini belirleyerek stratejik planları geliştirir. Personeli yönetir, görevleri atar ve performanslarını değerlendirir. Kuruluşun genel yönetiminden sorumludur.

⁶² DİB Din İşleri Yüksek Kurulu’nun teşekkül modelinde olan hem seçimle hem de atama ile üyelerinin belirlenme biçimi, önerilen bu kurul için de geçerli olabilecektir. Ayrıntılı bilgi için bk: DİB, “Kurul Mevzuatı : Din İşleri Yüksek Kurulu” (Erişim 06 Haziran 2023).

⁶³ Ahmet Bozkurt, “İslam Hukuku Açısından Bir Prensip Olarak Şûrâ ve İstişâre”, *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 6/11 (2019), 36-59; Talip Türcan, “Şûra”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010).

⁶⁴ Yurtseven, *İslami Finans Sisteminin Küresel Mimarisi, Kurumları, Yapısal İşleyişleri ve Türkiye için Kurumsal Model Önerisi*, 456.

⁶⁵ İslami finans endüstrisi içerisinde kurumsal yapılanmanın önemli bir misyonunu üstlenen “genel sekreterlik” örneği için bk: AAOFI, “General Secretariat/AAOFI” (Erişim 06 Haziran 2023).

- **Politika oluşturma:** Kuruluşun politikalarını belirler ve bunları yürürlüğe koyar. Gerekli düzenlemeleri yaparak kuruluşun faaliyetlerini etkileyen politika değişikliklerini takip eder.
- **Finansal yönetim:** Bütçe oluşturma, gelir ve giderleri izleme, finansal raporlama gibi finansal işleri yönetir. Kaynakları etkin bir şekilde tahsis eder ve finansal sürdürülebilirliği sağlamak için stratejiler geliştirir.
- **İlişki yönetimi:** Kuruluşun iç ve dış ilişkilerini yönetir. Paydaşlarla iletişim kurar, ortaklıklar geliştirir ve dış temsilcilerle ilişkileri yönetir. Kuruluşun itibarını korur ve güçlendirir.
- **Uluslararası ilişkiler:** Uluslararası düzeyde diğer İslami finans kuruluşları, İslam ülke temsilcileri, hükümet organları ve uluslararası toplumla ilişkileri yürütür. İş birliği projeleri geliştirir, diplomatik temsilcilerle iletişim kurar ve uluslararası anlaşmalara kurum adına katılımı sağlar.
- **İç denetim ve uyum:** Kuruluşun faaliyetlerinin İslami ilkeler başta olmak üzere yürürlükte olan hukuki çerçeveye, düzenlemelere ve politikalara uygunluğunu sağlamak için iç denetim süreçlerini yönetir.

Şer'i yönetim kurumu genel sekreteri, kuruluş komisyonu tarafından atanarak görevine başlar ve kurumun genel idari işlerinin tamamından sorumludur. Kurumun temsil edilmesi, tanıtılması, kurumlar ve paydaşlar arasında iletişimin sağlanması, hesap verilebilir ve şeffaf bir şekilde kurumun yönetilmesi adına ilgili tüm faaliyetleri yürütür. Şer'i yönetim kurulunun üyesi değildir. Ataması, nitelikleri, görev ve yetkilerinin düzenlenmesi bu kurul tarafından yeniden belirlenebilir ve hukuki/idari çerçevede bu kurula karşı sorumludur. Türk idari sisteminde yer alan genel sekreterlik makamının genel işleyişi ile birlikte şer'i kurul tarafından belirlenen çalışma alanlarında görev yapabilir ve görev süresi 3 yıldır. Görev süresi bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir.

3.3.3. Şer'i Yönetişim İzleme ve Denetleme Kurulu:

Şer'i yönetim izleme ve denetleme kurulu, Türkiye katılım finans sistemi içerisinde faaliyet gösteren tüm kurum ve kuruluşların iş ve işlemlerini şer'i ilkelere göre denetleyen ve düzenlenmesi açısından politika üreten bir misyonu temsil etmektedir. Kurum şer'i yönetim kuruluna denetleme ve izleme raporlarının sunulması, sektör oyuncuları için şer'i ilkelere göre düzenlenmiş finansal ürün geliştirme ve şer'i uyumlaştırma politikalarını hazırlamakla görevlidir. Bu kurul, şer'i açıdan katılım finans sisteminin istikrarını tesis etmek, İslami finans paydaşlarının ve tüketicilerinin korunmasını sağlamak ve şer'i suistimalleri önlemek gibi amaçlarla faaliyet gösterir.⁶⁶ Bu bağlamda şer'i yönetim izleme ve denetleme kurulu şu görevleri yerine getirebilir:⁶⁷

Şer'i Lisanslama ve Düzenleme: Katılım finans kuruluşlarının faaliyetlerini şer'i ilke ve standartlara göre düzenlenmesi, şer'i ürün geliştirme süreçlerinde ürünlerin onayı ve şer'i lisans alması için gerekli incelemelerin yapılarak şer'i yönetim kuruluna onay için sunulması ve şer'i danışma kurulları ile bu kurullarda görev alacak şer'i uzman ve denetçilerin lisanslama süreçlerini yönetir.

Şer'i Denetleme ve Gözetim: Katılım finans kuruluşlarının faaliyetlerini şer'i ilke ve standartlara göre düzenli olarak denetler ve bünyesinde şer'i izleme ve tarama birimlerini oluşturarak faaliyetlere yönelik araştırma ve inceleme süreçlerini yönetir. Kurul bünyesinde yer alacak olan denetçi ve gözetim birimlerince yapılan denetleme, inceleme ve izleme süreçlerinin sonunda yapılan raporlamaları değerlendirerek şer'i yönetim kurulunun onayına sunar.

⁶⁶ Saleh F.A. Khatib vd., "Shariah Auditing: Analyzing the Past to Prepare for the Future", *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 13/5 (2022), 791-818.

⁶⁷ Şer'i denetim organlarının esas ve usulleri ile ilgili önerileri görmek için bk: BBDK-TKBB, *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*, 78-86.

Şer'i Denetime Yönelik Politikalar Oluşturma: Katılım finans kuruluşlarının faaliyetlerine yönelik şer'i ilke ve standartlara uygun politikalar üretilmesinde katkıda bulunmak bu kurulun bir diğer görev alanını ifade etmektedir. Şer'i standart ve ilkelerin düzenlenmesinde öneriler sunmak, uygulamaların geliştirilmesini sağlamak ve gerekli güncellemelerin yapılması hususunda şer'i yönetim kuruluna teklifler sunmak da bu kurulun görev alanı içerisinde olacaktır.

Şer'i Risk Yönetimi ve Paydaşların Korunması: Katılım finans kuruluşlarının faaliyetlerinde şer'i anlamda oluşabilecek riskleri⁶⁸ belirler ve bunları yönetmek için stratejiler geliştirir. Katılım finans sisteminde sunulan finansal ürün ve hizmetlerin tüm paydaşlara şer'i ve ahlaki ilkelere uygun şekilde sunulmasını sağlar. Şer'i anlamda sektörün şikayetlerini incelemek ve değerlendirmek de bu kurulun görevleri arasındadır.

4.TARTIŞMA VE YORUM

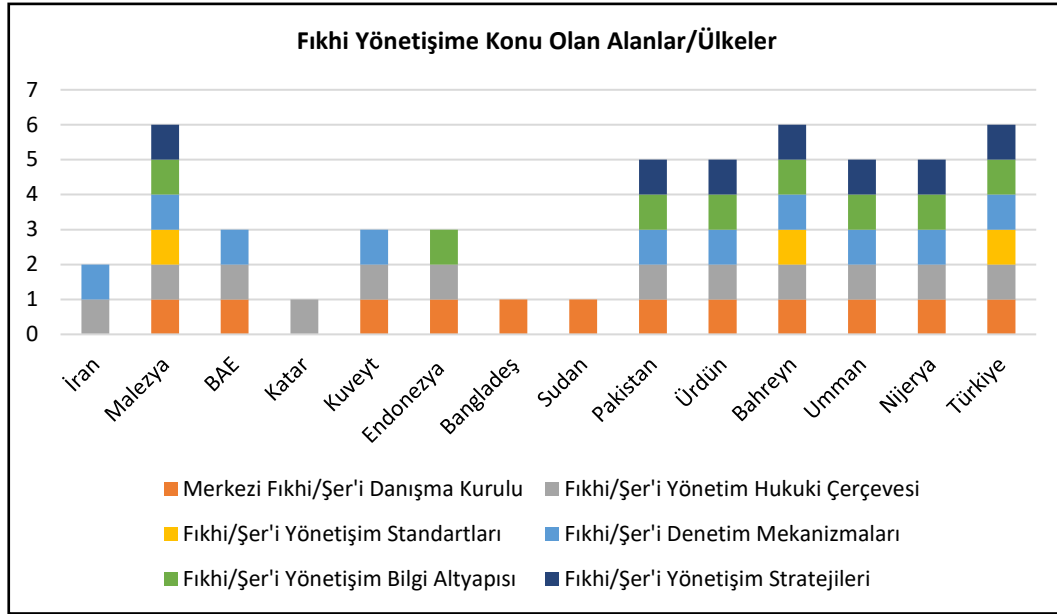
4.1. Kurumsal Modelin Dünya Örnekleriyle Karşılaştırmalı Analizi

Karşılaştırmalı analiz, farklı varlık, durum veya süreçleri objektif bir şekilde karşılaştırarak benzerlikleri, farkları ve önemli özellikleri belirlemek için kullanılan bir analiz yöntemidir. Bu analiz, veri ve bilgilerin toplanması, düzenlenmesi, yorumlanması ve sonuçların çıkarılması aşamalarını içerir. Şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model önerimiz, İslami finans alanında faaliyetlerin kurumsal olarak yürütüldüğü 14 ülkedeki şer'i yönetime konu olan alanlardan; (i) merkezi fıkhi/şer'i danışma kurulu,⁶⁹ (ii) fıkhi/şer'i yönetim hukuki çerçevesi, (iii) fıkhi/şer'i standartlar, (iv) fıkhi/şer'i denetim mekanizmaları, (v) fıkhi/şer'i bilgi altyapısı, (vi) fıkhi/şer'i yönetim stratejileri başlıklarıyla karşılaştırılarak güçlü ve zayıf yönleri belirlenmeye çalışılacaktır. Bu 14 ülke içerisinde Türkiye ise mevcut durum ve model önerisi çerçevesinde bütünleştirilerek karşılaştırılmış ve değerlendirmeye alınmıştır.

⁶⁸ Şer'i risk, İslami finans kurumlarının iş ve işlemlerinde "İslam hukukuna uyumsuzluk riski" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımları görmek için bk: Güney, "İslami Finansta Şer'i Yönetim Uygulamaları ve Konuyla İlgili Tartışmalara Genel Bir Bakış", 48. Ayrıca şer'i risk yönetiminin İslami finans endüstrisi içerisindeki teorik zeminini ve bazı uygulama yöntemlerini görmek için bk: Nurul Syazwani Mohd Noor vd., "The derivation of Shariah risk in Islamic finance: A Theoretical Approach", *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 10/5 (2019), 663-678; Romzie Rosman - Abdul Rahim Abdul Rahman, "The Practice of IFSB Guiding Principles of Risk Management by Islamic Banks: International Evidence", *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 6/2 (2015), 150-172.

⁶⁹ Hakan Safa Yılmaz- Harun Şencal, "İslam Politik Ekonomisi Açısından Merkezi Fetva Kurullarının Yapısına Dair Bir Değerlendirme", *Journal of Islamic Economics* 2/1 (2022), 92-105.

Grafik 1. İslami Finansın Etkin Olduğu Ülkelere Göre Fıkhi Yönetişim Yapısı
Kaynak: Yazar tarafından Küresel İslami Finans Raporlarından Esinlenerek Hazırlanmıştır.

Grafik 1'de İslami finans faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütüldüğü 14 ülke örneğinin fıkhi yönetişime konu olan altı farklı alana göre karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.⁷⁰ Bu analiz, fıkhi yönetişim alanlarına göre değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- **“Merkezi Fıkhi/Şer'i Danışma Kurulu”** açısından Malezya, Bahreyn ve Türkiye en yüksek skora (6 puan) sahip olan ülkelerdir. Bu ülkelerde merkezi fıkhi/şer'i danışma kurulları etkin bir şekilde faaliyet göstermektedir. Bu durum, İslami finans kuruluşlarının fıkhi/şer'i konularla ilgili kararları almaları ve yönlendirilmeleri için güçlü bir kurumsal yapı olduğunu göstermektedir. Umman, Nijerya ve Pakistan 5 puan alarak merkezi Fıkhi/Şer'i Danışma Kurulu konusunda Malezya, Bahreyn ve Türkiye'ye yakın bir performans sergilemektedirler. Bu ülkelerde de merkezi danışma kurulları faaliyet göstermekte ve İslami finans kuruluşlarının fıkhi/şer'i konularla ilgili danışmanlık hizmeti almalarını sağlamaktadır. Endonezya, BAE ve İran ise orta düzeyde (3 puan) bir performans sergilemektedirler. Bu ülkelerde merkezi fıkhi/şer'i danışma kurulu mevcuttur, ancak Malezya, Bahreyn ve Türkiye kadar etkili bir şekilde faaliyet göstermemektedir. Bu durum da İslami finans kuruluşlarının fıkhi/şer'i konularda danışmanlık alırken bazı zorluklarla karşılaşabilecekleri anlamına gelmektedir. Sudan, Bangladeş ve Katar ise merkezi fıkhi/şer'i danışma kurulu konusunda daha zayıf (1 puan) bir yapıya sahiptir. Bu ülkelerde merkezi danışma kurulları etkin olmadığından İslami finans kuruluşlarının şer'i danışma ve yönlendirme hizmetlerinde kısıtlamalar yaşayabilecekleri anlamına gelmektedir. Merkezi fıkhi/şer'i danışma kurulu açısından Malezya, Bahreyn ve Türkiye'nin diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha güçlü bir konumda olduğunu göstermektedir. Ancak, diğer ülkelerin de çeşitli düzeylerde şer'i danışma kurullarına sahip olduğu ve İslami finans kuruluşlarına fıkhi/şer'i yönlendirme hizmetleri sunduğu unutulmamalıdır.

⁷⁰ Ülke verileri, İslami finans endüstrisinde yaşanan son gelişmeleri ele alan küresel İslami finans raporlarından elde edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk: RedMoney Group, *Islamic Sustainable Finance & Investment - Annual Report 2022* (Malaysia, 2023); ICD-Refinitiv, *Islamic Finance Development Report 2022* (ICD and REFINITIV, 2022).

- **“Fıkhi/Şer’i Yönetişim Hukuki Çerçevesi”** açısından Malezya, Bahreyn ve Türkiye yine en yüksek skora (6 puan) sahip olan ülkelerdendir. Bu ülkelerde İslami finans alanında hukuki çerçeve ve düzenlemeler etkili bir şekilde uygulanmaktadır. Bu da şer’i yönetişimin güçlü olduğunu ve İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerini hukuki temellere dayandırdığını gösterir. Umman, Nijerya ve Pakistan, Malezya, Bahreyn ve Türkiye’ye yakın bir performans (5 puan) sergilemektedir. Bu ülkelerde İslami finans alanında etkili bir hukuki çerçeve ve düzenlemeler bulunmakta ve İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerini hukuki temellere dayandırmaktadır. Endonezya, BAE ve İran, yine orta düzeyde bir performans sergilemektedirler. Bu ülkelerde İslami finans alanında hukuki çerçeve ve düzenlemeler mevcuttur, ancak bir üst skora sahip olan ülkeler kadar etkili bir şekilde uygulanmamaktadır. Bu durum da İslami finans kuruluşlarının hukuki süreçlerde bazı kısıtlamalar veya belirsizliklerle karşılaşabileceği anlamına gelebilmektedir. Sudan, Bangladeş ve Katar ise fıkhi/şer’i yönetişim hukuki çerçevesi konusunda daha zayıf (1 puan) bir yapıya sahiptir. Bu ülkelerde hukuki çerçeve ve düzenlemeler eksik ve yetersiz görünmektedir.
- **“Fıkhi/Şer’i Standartlar”** açısından Malezya, Bahreyn ve Türkiye’nin diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha güçlü bir konumdadır. Bu ülkelerde İslami finans alanında standartlar ve kılavuzlar yayınlanmakta etkili bir şekilde uygulanmaktadır. Bu durum, İslami finans kuruluşlarının fıkhi/şer’i standartlara uygun bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlamaktadır. Diğer ülkelerin analizi ise fıkhi/şer’i yönetişim hukuki çerçevesi ile aynıdır. Ancak, diğer ülkelerin standart yayınlayan ülkelerin (Bahreyn: AAOIFI ve Malezya: IFSB) standartlarına adaptasyon sürecinde olduğu ve ülkelerindeki İslami finans kuruluşlarının bu fıkhi/şer’i standartlara uyum sağlamaya çalıştığı söylenebilir.
- **“Fıkhi/Şer’i Denetim Mekanizmaları”** açısından Malezya, Bahreyn ve Türkiye yine en yüksek skora (6 puan) sahip olan ülkelerdir. Bu ülkelerde İslami finans alanında etkili denetim mekanizmaları bulunmaktadır. Bu da İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerinin şer’i standartlara uygunluğunu sağlamak için güçlü bir denetim süreci olduğunu gösterir. Umman, Nijerya ve Pakistan, ise denetim açısından Malezya, Bahreyn ve Türkiye’ye yakın bir performans sergilemektedir. Bu ülkelerde İslami finans alanında denetim mekanizmaları bulunmakta ve İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerinin şer’i denetimi için denetim süreci yürütülmektedir. Diğer ülkeler ise şer’i denetim açısından oldukça zayıf görünümündedir.
- **“Fıkhi/Şer’i Bilgi Altyapısı”** açısından Malezya, Bahreyn ve Türkiye yine en yüksek skora (6 puan) sahip olan ülkelerdir. Bu ülkelerde İslami finans alanında ihtiyaç duyulan bilginin üretilmesi adına güçlü bir bilgi altyapısı bulunmaktadır. Bu durum, İslami finans kuruluşlarının şer’i finansal ürün ve hizmetler sunarken doğru bilgilere erişim sağladığını göstermektedir. Türkiye dışındaki ülkeler açısından ise İslami finans alanında gerekli olan şer’i bilginin ortak kaynağı İslam Fıkıh Akademisi’dir. Türkiye’de ise bu bilgi alt yapısının en kurumsal örneği DİB bünyesinde yer alan Din İşleri Yüksek Kurulu’dur.
- **“Fıkhi/Şer’i Yönetim Stratejileri”** açısından incelendiğinde de durum değişmemektedir ve Malezya başta olmak üzere Bahreyn, Nijerya, Türkiye, Ürdün ve Umman’ın bu stratejilere sahip olduğu diğer ülkelerin ise bu açıdan zayıf bir görünümde olduğu anlaşılmaktadır.

Karşılaştırmalı analiz sonuçlarına göre örneklem ülkelerden yüksek skorlu Malezya ve Bahreyn’in şer’i yönetişim mekanizmalarını daha nitelikli modellediği ve İslami finans endüstrisi içerisinde şer’i yönetişimin daha etkin olduğuna dair bir sonuca ulaşılmıştır. Bunun nedeni ise hem ülke içerisinde İslami finansın etkin olması hem de AAOIFI ve IFSB gibi altyapı sağlayan kuruluşların bu ülkelerin sahipliğinde faaliyet göstermesidir. AAOIFI ve IFSB’nin kurumsal ve şer’i yönetişime dair sağladığı bilgi alt yapı desteği kurumsallaşmaya yansımış ve hukuki zeminde ele alınarak yasal çerçevede şer’i yönetişimin etkinliği artırılmıştır. Diğer

ülkelerde hem İslami finansın etkinliğinin az olması hem de bilgi alt yapısı sağlayan destekleyici kuruluşların olmaması ülkelerin daha düşük skorlara sahip olması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

4.2. Kurumsal Model Önerisinin Fırsat ve Zorlukları

Şer'i perspektifle yapılandırılmış kurumsal model önerisinin önemli fırsat avantajları olacağı gibi dünya genelinde şer'i yönetim mekanizmalarının karşılaştığı potansiyel zorluklar ve karşılaşılabilecek bazı engeller de olabilecektir.⁷¹ Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde kurumsal model önerisinin bazı fırsat ve zorlukları ele alınacak ardından da bu zorlukların aşılması için politika önerileri sunulacaktır.

4.2.1. Kurumsal Model Önerisinin Sunacağı Fırsat ve Avantajlar

Şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model önerisi Türkiye katılım finans sisteminin hem kendisine hem de bu alanda faaliyet yürüten kurumsal yapılara birçok yönden avantajlar sunabilecektir. Özellikle de sistemi fıkıh ile uyumlu hale getirerek kurumların iş ve işlemlerini, alacakları kararları İslami değerlerle uyumlu hale getirmeye olanak sağlayacaktır. Ayrıca faaliyet gösteren katılım finans kurumlarının İslami etik ve prensiplere dayalı olarak çalışmasını sağlayacaktır.⁷² Bu bağlamda fırsat ve avantajları şu şekilde tasnif etmek yerinde olacaktır;

- **Kurumsal Şeffaflık ve Hesap Verilebilirlik:** Şer'i yönetim ve kurumsal model önerisi, Türkiye'de faaliyet yürüten katılım finans kurumlarının iş ve işlemlerini şeffaf bir şekilde yürütmelerine olanak sağlayacaktır. Bu model sayesinde, katılım finans sisteminin tüm paydaşları arzu ettikleri bilgiye erişebilecek ve katılım finans kurumlarının hesap verebilirlikleri artacaktır.⁷³
- **Adalet ve Sorumluluk:** Şer'i yönetimle yapılanmış kurumsal model önerisi, en temelde adalet ve İslami değerlere karşı sorumluluk ilkelerine dayanır. Bu modelin uygulanması, katılım finans kurumlarının işlemlerini adaletli bir şekilde gerçekleştirmelerini ve toplumun güvenini kazanmalarını sağlayarak İslami değerlere karşı olan sorumluluğu da tesis edebileceklerdir.
- **Sürdürülebilirlik:** Kurumsal model önerisi, katılım finans sisteminde şer'i anlayış merkezinde sürdürülebilirlik ilkesini ön planda tutacaktır. Katılım finans kurumları, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik hedeflerine daha etkili uyum sağlamak için bu modelin avantajlarından yararlanabilecektir.
- **Finansal Güven:** Şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model önerisi, katılım finans sisteminin hem toplum hem de uluslararası düzeyde kurumsal güvenini artıracaktır. Paydaşlar, katılım finans kurumlarının işlemlerinin fıkıh uygun olduğuna ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirildiğine güvenmeleri için fırsat sunacaktır.⁷⁴ Ayrıca kurumun bağımsız idari otorite şeklinde yapılması da reel konjonktürel dalgalanmalardan etkilenmeyecek ve ilkesel işleyiş süreçlerinin korunmasına imkân verecektir.

⁷¹ Literatür içerisinde şer'i yönetimin unsurlarının/mekanizmalarının karşılaştığı fırsat ve zorlukları görmek için bk: Abdul Rahim Abdul Rahman, "Shariah Audit for Islamic Financial Services: The Needs and Challenges", *The Journal of Muamalat and Islamic Finance Research* 7/1 (2010), 133-146; Rihab Grassa, "Shariah supervisory system in Islamic financial institutions: New issues and challenges: a comparative analysis between Southeast Asia models and GCC models", *Humanomics* 29/4 (2013), 333-348; Mathew Kevin Bosi - Melissa Della Joy, "Issues and Challenges of Auditing In Islamic Financial Institutions", *International Journal of Humanities and Social Science Invention* 6/2 (2017), 15-20; Shamsheer Mohamad Ramadili Mohd vd., "Challenges Facing Shariah Committees in the Malaysian Islamic Financial Institutions", *SEDONA*, (2016).

⁷² Muhammet Yurtseven, *İslami Finans Sisteminin Küresel Mimarisi: Şer'i Yönetişimin Kurumsal Yönü* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2023), 289-293.

⁷³ Şeffaflık düzeyinin artırılması ve bu alana dair gereksinimler için bk: BBDK-TKBB, *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*, 72.

⁷⁴ Şer'i denetimin katılım finans algısı üzerinde etkinliği önemli bir parametredir. Bu açıdan şer'i denetimin bir yönü de kurumsal imaj ve algının sağlıklı bir şekilde tesis edilmesidir. Ayrıntılı bilgi için bk: BBDK-TKBB, *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*, 74.

- **Rekabet Avantajı:** Kurumsal model önerisi, katılım finans kurumlarına rekabet avantajları da sağlayabilecektir. Bu modelin uygulanması, kurumsal etkinliği artıracaktır, uluslararası piyasalarda tanınırlığı ve kabulü artıracaktır. Ayrıca kurumun şer'i açıdan akredite olması finans paydaşlarının beklentilerine cevap verebilme yeteneğini de güçlendirecektir.
- **İtibar ve Kurumsal Değerin Artırılması:** Şer'i yönetimle yapılanmış kurumsal model önerisi, katılım finans kurumlarının itibarını korumalarına ve kurumsal değerlerini artırmalarına yardımcı olacaktır. Katılım finansın değerlerine bağlılığı ve şer'i anlayışı vurgulayan bu model, toplum nezdinde güvenilirlik ve saygınlık kazandırabilecektir.
- **Uluslararası İşbirliği ve Büyüme:** Kurumsal model önerisi, Türkiye katılım finans kurumlarının uluslararası düzeyde işbirliği yapmasını ve kurumsal nitelikli büyüme fırsatlarını artıracaktır. Küresel İslami finans paydaşları, şer'i açıdan yapılandırılmış kurumsal bir modeli tercih ederek işbirliği yapmaya istekli olacaktır.

4.2.2. Kurumsal Model Önerisinin Potansiyel Zorlukları

Şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model önerisinin ortaya çıkarabileceği olası zorluklar ve karşılaşılabilecek potansiyel sorunlar olabilecektir. Bu zorlukların tespit edilmesi hem kurumsal yapının sağlıklı bir şekilde işlemesi hem de potansiyel problemlerin çözümü kadar önemli bir konudur. Bu bağlamda bu zorlukları şu şekilde tasnif ederek açıklamak isabetli gözükmektedir;

- **İkili Hukuk Sistemi Sorunsalı:** Şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model hem yürürlükte olan hukuk sistemi hem de İslam hukukuna uyumlu bir şekilde faaliyet göstermeyi gerektirecektir. Türkiye'nin hukuki rejiminin laiklik anlayışıyla şekillenmiş olmasından dolayı kurumsal modelin hukuki çerçevesinin karşılaşılabilecek direnç hem paydaş kurumlar hem de diğer kurumlar açısından zorluklar barındırmaktadır.⁷⁵ Katılım finansın spesifik kurallarını ve çalışma esaslarını sistemsal açıdan anlamak ve bunları hukuki çerçeve içerisinde uyumlaştırarak uygulamak zaman alıcı olabilir. Bu zorluğun aşılması için de kurumsal modelin kuruluş sürecinde hukuki çerçevenin uyumlaştırılarak düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekecektir.
- **Şer'i Riskler:** Şer'i risk açısından bu başlık fıkhî ihtilafları kapsamaktadır. Kurumsal işleyiş içerisinde fıkhî görüşlerin farklılığından kaynaklanan zorluklar olabilecektir. Bunun aşılması için de kolektif şuur ile karar alma mekanizmaları işletilecek ve şûrâ prensiplerince fıkhî konular çözüme kavuşturulabilecektir. Ayrıca Din İşleri Yüksek Kurulu kararları da bu zorluğun aşılması için kurumsal hafızaya önemli avantajlar sunacaktır.⁷⁶
- **İnsan Değerleri ve Nitelik:** Şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal model önerisinin etkili bir şekilde uygulanması için yeterli kaynağın ve alanda uzmanlaşmanın önemli bir gereksinim olacağı aşikardır. Bu bağlamda katılım finans ilkelerince hareket edecek uzman değer ve nitelikli kadroların oluşturulması için teorik ve pratik eğitimlerin verilmesi ve bunlar için gerekli olan kaynakların temini zaman alacaktır. Bu da sürecin işleyiş açısından potansiyel zorluk alanı oluşturacaktır.
- **Kurumsal Kültürün Dönüşümü:** Kurumların hem etkin şer'i yönetime hem de kurumsal model önerisiyle oluşturulacak yeni katılım finans sistemine geçiş yapması, kurumsal kültürde köklü bir dönüşümü gerektirecektir. Bu süreçte, mevcut kültürel alışkanlıkların değiştirilmesi ve yeni değerlere uyum sağlanması zor olacaktır.
- **Hukuki ve Düzenleyici Çerçeve:** Şer'i yönetimin ve kurumsal modelin etkin bir şekilde uygulanması için uygun katılım finans sistemine yönelik hukuki ve düzenleyici bir çerçeve

⁷⁵ Katılım finans sisteminin ikili hukuk sisteminden kaynaklanan sorunları görmek için bk: Yılmaz - Bağış, "Katılım Finans Sisteminin Türkiye'deki Mevcut Sorunları ve Çözüm Önerileri", 305-315; Polat, "Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye için Projeksiyonlar", 77-120.

⁷⁶ Güney, "İslami Finansa Şer'i Yönetim Uygulamaları ve Konuyla İlgili Tartışmalara Genel Bir Bakış", 50-65.

oluşturulması önemlidir. Mevcut yasal düzenlemelerin, şer'i perspektifle ele alınan modelin gerekliliklerini karşılama ve desteklemesi gerekmektedir. Bu bağlamda hukuki süreçlerin aksaması veya zaman alması potansiyel zorluklardandır.

- **Eğitim ve Farkındalık:** Şer'i yönetim sisteminin ve kurumsal modelin başarılı bir şekilde katılım finans sisteminde uygulanabilmesi için tüm paydaşların eğitilmesi ve farkındalık düzeyinin artırılması önemlidir. Paydaşların, İslami finansın temel ilkeleri ve şer'i modelin sağladığı faydalar konusunda bilinçlenmeleri gerekmektedir. Buna karşı oluşacak direnç veya bu sürecin ciddi bir zaman dilimini gerektirmesi de potansiyel zorluklardandır.
- **Küresel Uyum:** Türkiye katılım finans kurumlarının küresel pazarlarda rekabet edebilmeleri için uluslararası standartlara uyum sağlamaları önemlidir. Şer'i yönetim ve kurumsal modelin bu standartlarla uyumlu hale getirilmesi ve küresel pazarda kabul görmesi gerekmektedir. Bu uyum sürecinin aksaması ya da kurumsal modelin uluslararası kabulüne ilişkin yaşanabilecek sorunlar kurumsal model önerisinin potansiyel güçlükleri arasındadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Katılım finans sistemi, İslami finans ilkelerine dayanan ve bu doğrultuda çalışmalar yürüten finansal faaliyetlerin tamamını düzenleyen bir sistemdir. Türkiye'de katılım finans sistemi, İslami finans endüstrisinin küresel ölçekteki genişlemelerine paralel olarak 2023 yılı itibarıyla istikrarlı bir şekilde büyümeye devam etmektedir. Katılım bankacılığı, katılım endeksleri ve katılım sigortacılığı (tekaful) gibi alanlarda kurumsal çalışmalar ve yapısal faaliyetler gün geçtikçe artmaktadır. Genişleyen sektörel hacme rağmen yapısal anlamda nitelikli büyüme dikkate alındığında ise Türkiye'de katılım finans sisteminin yasal ve hukuki çerçevesi tam olarak oluşturulmadığından katılım finans ilkelerince şer'i düzenleme ve denetleme mekanizmaları tam olarak tesis edilememiştir. Bu bağlamda 2022 yılında yayınlanan Katılım Finans Strateji Belgesi'nin ve kamusal taleplere istinaden şer'i perspektifle yapılandırılmış şer'i/fıkhi yönetim kurumsal model önerisinin sektörün nitelikli büyümesine birçok yönden olumlu katkılar sağlayacağı ve ortaya çıkan boşluğu dolduracağı anlaşılmıştır. Bu bağlamda önerilen kurumsal modelin, katılım finans sistemine şu hususlarda etki edeceği anlaşılmıştır;

- (i) Kurumsal model önerisi ile küresel İslami finans hizmetleri içerisinde Türkiye modelinin tanınırlığı artacak ve İstanbul Finans Merkezi (İFM) stratejisiyle de katılım finans etkinliğinin artacağı görülmüştür.
- (ii) Türkiye finans sistemi içerisinde katılım finans sisteminin önerilen modelle yerleşik hale geleceği ve böylece sistemin genişlemesi, nitelikli büyümesi ile de ülke ekonomisine olumlu katkılar sunacağı anlaşılmıştır.
- (iii) Önerilen modelin şûra prensipleriyle tasarlanması, katılım finans sisteminin meşruiyeti, tanıtımı ve etkinliğine olumlu katkılar sağlayacağı görülmüştür.
- (iv) Kurumsal model önerisinin, katılım finans sisteminin kurumsallaşmasına, toplumsal talebin karşılanmasına, katılım finans idealleri ile piyasa gerçeklerinin örtüşmesine olumlu katkılar sağlayacağı anlaşılmıştır.
- (v) Kurumsal model önerisinin, katılım finans sistemi içerisinde katılımcı geniş paydaş kitlenin birlikte organize olma ve kurumsal işbirliklerine imkan verecek potansiyele sahip olduğu anlaşılmıştır.
- (vi) Etkin şer'i denetim ve gözetim faaliyetleri sayesinde kurumsal modelin, katılım finans sisteminin; tanıtımına, algısının yerleşik hale gelmesine ve kurumsal imajına olumlu yönde katkılar sunacağı görülmüştür.
- (vii) Kurumsal model önerisinin bünyesinde birçok fırsatları barındırdığı gibi muhtemel zorluklarının da olabileceği görülmüş ve bu zorlukların da aşağıda sunulan politika önerileriyle aşılabileceği anlaşılmıştır.

İslami finans perspektifinden hareketle katılım finans sistemine yönelik şer'i yönetimle yapılandırılmış kurumsal modelin uygulanmasındaki zorlukları ve potansiyel engelleri aşmak için aşağıda kapsamlı bir politika önerisi sunulmuştur.⁷⁷ Bu bağlamda;

- **Farkındalığı Artırma:** Kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere katılım finans kurumları, düzenleyici otoriteler, üniversite, TKBB ve STK'lar şer'i yönetişimin ve kurumsal modelin avantajlarını ve önemini vurgulamak için farkındalık kampanyaları yürütmelidir. Yürütülen bu kampanyalar, katılım finans paydaşlarının bu modele olan ilgilerini artırarak sağlıklı algının oluşmasına ve bilinç düzeyinin yükselmesine imkân verecektir.⁷⁸
- **Eğitim ve Kapasite Geliştirme:** Kamu kurumları, üniversiteler, katılım finans kurumları ve TKBB, mevcut insan değerlerine şer'i yönetim ve kurumsal modeli anlamaları ve uygulayabilmeleri için kademeli olarak eğitim ve kapasite geliştirme programları düzenlemelidir. Bu, insan değerlerinin (uzman ve nitelikli kadroların) katılım finans prensiplerini, kurumsal yönetim ilkelerini ve şer'i/standartları daha iyi anlayıp özümsemelerine yardımcı olabilecektir.
- **Şer'i Uyum İçin Rehberlik:** CBFO Katılım Finans Daire Başkanlığı şer'i yönetim ve kurumsal modelin uygulanmasını desteklemek için uygulama rehberi ve uyum standartları oluşturmalıdır. Bu belgeler, katılım finans kurumlarının şer'i açıdan doğru uygulamaları benimsemelerine ve işlemlerini uyumlu bir şekilde gerçekleştirmelerine yardımcı olacaktır.
- **İşbirliği ve Paydaş Katılımı:** Kamu kurumları, TKBB, Katılım finans kurumları, düzenleyici otoriteler, akademisyenler ve İslam hukukçuları arasında aktif bir işbirliği sağlanmalıdır. Paydaşların katılımıyla, şer'i yönetim ve kurumsal modelin geliştirilmesi ve uygulanması için ortak bir anlayış ve yaklaşım oluşturularak ortaya çıkabilecek olası zorlukların aşılması mümkün olabilecektir.
- **Katılım Finans Standartlarının Güçlendirilmesi:** Başta TKBB danışma kurulu bünyesindeki mevcut standartlar geliştirilmeli, Katılım Finans Daire Başkanlığı tarafından kurulması planlanan "Katılım Finans Standartlar Kurulu" aktifleştirilmeli ve Uluslararası İslami finans standart kuruluşlarının yayınlamış oldukları standartlar Türkiye katılım finans sistemine adapte edilerek şer'i yönetim ve kurumsal modelin gerektirdiği standartları ve en iyi uygulamaları belirleyerek entegrasyonu sağlanmalıdır. Çünkü bu entegrasyon/standartizasyon İslami/katılım finans kurumlarının uygulamalarını küresel ölçekte birbirleriyle uyumlu hale getirerek sektörün bütünlüğünü ve güvenilirliğini artırmaya yardımcı olacaktır.
- **İşbirliği ve Denetim:** Kamu düzenleyici otoriteleri ve önerilen kurumsal model mimarisinde yer alan denetim birimleri, katılım finans kurumlarını şer'i yönetim ve kurumsal modelin gerekliliklerini göz önünde bulundurarak teşvik edici bir denetim anlayışını benimsemelidirler. İşbirliği, düzenli denetimler ve teşvik edici politikalar, modelin etkin bir şekilde uygulanmasına ve kurumların şer'i prensiplere daha katılımcı bir anlayışla adapte olmasına olanak sağlayacaktır.

⁷⁷ Çalışmada sunulan çözüm önerileri ilgili literatür taramasından elde edilen verilerden ve metodolojik bulgulardan hareketle oluşturulmuştur. Çözüm önerileri bağlamında ilgili literatürü görmek için bk: Çürük, *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*; Yılmaz - Bağış, "Katılım Finans Sisteminin Türkiye'deki Mevcut Sorunları ve Çözüm Önerileri"; Haşim Akça - Oğuzhan Bozatlı, "İslam Ekonomisinin İhmal Edilen Konumu: Metodolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Journal of History School XLII/XLII* (2019), 1188-1218; İSEDAK, *Ulusal ve Küresel İslami Finans Mimarisi: İslam Ülkeleri için Sorunlar ve Muhtemel Çözümler*, ed. Mücahit Özdemir (Ankara: COMCEC Coordination Office, 2018).

⁷⁸ BBDK-TKBB, *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*, 69-77.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman/Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder / The author declare that have no competing interests.

KAYNAKÇA

- AAOIFI. "General Secretariat/AAOIFI". Erişim 06 Haziran 2023. <https://aaoifi.com/general-secretariat/?lang=en>
- Abbasi, Abdus vd. "Islamic Management Model". *African journal of business management* 4/9 (2010), 1873-1882.
- Abdul Rahman, Abdul Rahim Abdul. "Shariah Audit for Islamic Financial Services: The Needs and Challenges". *The Journal of Muamalat and Islamic Finance Research* 7/1 (2010), 133-146.
- Abdullah Saif Alnasser, Sulaiman- Muhammed, Joriah. "Introduction to Corporate Governance from Islamic Perspective". *Humanomics* 28/3 (2012), 220-231.
- Ahmed, Habib- Chapra, M. Umer. *Corporate Governance in Islamic Financial Institution (Occasional Paper)*. Jeddah: IRTI, 2002.
- Akça, Haşim- Bozatlı, Oğuzhan. "İslam Ekonomisinin İhmal Edilen Konumu: Metodolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Journal of History School* XLII/XLII (2019), 1188-1218.
- Akin, Faruk- Ece, Nalan. "İslami Finans Sistemi İçerisinde İslami Bankacılığın Yeri ve Türkiye de Katılım Bankacılığının Gelişimi". *Mevzuat Dergisi* 13/151 (2010).
- Aktepe, İshak Emin. *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*. Bilge Yayınları, 2010.
- Aktepe, İshak Emin. *Katılım Finans*. İstanbul: TKBB Yayınları, 2020.
- Alam Choudhury, Masudul- Ziaul Hoque, Mohammad. "Corporate Governance in Islamic Perspective". *Corporate Governance: The international journal of business in society* 6/2 (2006), 116-128.
- Alam, Md. Kausar. "Rationality of Fourth Party in Legitimacy Theory: Shariah governance of Islamic Financial Institutions". *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 12/3 (2021), 418-438.
- Apaydin, Fahri. "Kurumsal Teori ve İşletmelerin Kurumsallaşması". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 10/1 (2009), 1-22.
- Baykara, Halid Velid. *Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi*. Tokat: Gazi Osman Paşa Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans, 2012.
- BBDK-TKBB. *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*. Ankara: BDDK, 2013.
- Bektaş, İsmail- Yenice, Ali Can. "Türkiye'de Şer'i Yönetişim: Banka İçi Danışma Komiteleri Örneği". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/45 (2022), 29-60.
- Bozkurt, Ahmet. "İslam Hukuku Açısından Bir Prensipten Olarak Şûrâ ve İstişâre". *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 6/11 (2019), 36-59.
- Bozkuş Kahyaoglu, Sezer. "Finansal Piyasalarda Denetim". *Finansal Piyasalar ve Kurumlar: Teori ve Türkiye Uygulamasına Genel Bakış*. ed. Aysel Gündoğdu. 197-245. İşletme ve Finans 152. Ankara: Seçkin, 2016.
- Canbaz, Muhammet Fatih. "İslam İktisadi ve Finansında Temel Sorunlar". *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 22/2 (2020), 244-258.
- Casper, Matthias. *Sharia Boards and Sharia Compliance in the Context of European Corporate Governance*. SSRN Scholarly Paper. Rochester: SSRN, 2012.
- CBFO. "Katılım Finans Strateji Belgesi 2022-2025". Erişim 05 Haziran 2023.

- <http://www.cbfo.gov.tr>.
- CBFO. "Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi Katılım Finans Daire Başkanlığı". Erişim 05 Haziran 2023. <http://www.cbfo.gov.tr/katilim-finans-hakkinda>
- Çelik, İsmail. "Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı". *Anka E-Dergi* 1/1 (2016), 29-43.
- Çinar, Fatma. *Regulatory Landscape and Shariah Governance in Turkey*. IFN 2021 Annual Guide. IFN, 2021.
- Çürük, Suna Akten. *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Dadaş, Mustafa Bülent. "Bir Fetva Belirleme Yöntemi Olarak Heyet İctihadı ve İslam Dünyasında Bu Amaçla Kurulan Fıkıh Meclisleri". *Bilimname* 1/1 (2015), 311-342.
- DİB. "Kurul Mevzuatı: Din İşleri Yüksek Kurulu". Erişim 06 Haziran 2023. <https://kurul.diyaret.gov.tr/Mevzuat>
- Dimaggio, Paul J.- Powell, Walter W. "Introduction". *The New Institutionalism In Organizational Analysis*. ed. P.J Dimaggio- W.W. Powell. 48/1-40. Chicago: The University of Chicago Press, 1983.
- Dinç, Yusuf. "Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirmesi". *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)* 2/2 (2016), 83-103.
- Duramaz, Selim. "Doğrulayıcı Faktör Analizi ile Katılım Bankalarının Talep Yapısının Belirlenmesine Yönelik Alan Araştırması: Ege Bölgesi Örneği". *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar*. 35-68. İstanbul: TKBB Yayınları, 2018.
- Erbaş, Muhammet. "Kamu Kurumlarının Kurumsallaşması ve Markalaşması". *Ombudsman Akademik* 8/16 (2022), 215-256.
- Esen, Adem. "National Shariah Boards: Global Applications and the Case of Turkey". *Afro Eurasian Studies* 3/2 (01 Aralık 2014), 5-16.
- Grassa, Rihab. "Shariah Supervisory System in Islamic Financial Institutions: New Issues and Challenges: a Comparative Analysis Between Southeast Asia Models and GCC Models". *Humanomics* 29/4 (2013), 333-348.
- Güçlü, Fatih. "İslami Finans Endüstrisinde Denetleme, Gözetim ve Standartlaşma: TKBB Danışma Kurulu ve AAOIFI Standartları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz". *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2022), 1-27.
- Güney, Necmeddin. "İslami Finansta Şer'i Yönetim Uygulamaları ve Konuyla İlgili Tartışmalara Genel Bir Bakış". *Türkiye İslam İktisadi Dergisi/Turkish Journal of Islamic Economics* 2/2 (2015), 45-69.
- Haqqi, Abdurrahman Raden Aji. "Shariah Governance in Islamic Financial Institution: An Appraisal". *US-China Law Review* 11 (2014), 112-133.
- Hasan, Zulkifli. "Corporate Governance: Western and Islamic Perspectives". *International Review of Business Research Papers* 5/1 (2009), 277-293.
- Hazıroğlu, Temel. "İnsan, Ahlak, İktisat ve Katılım Ekonomisi". *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)* 1/1 (2015), 145-157.
- Hazıroğlu, Temel. "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Fikrinin Doğuşu Ve Kavramsal Önemi". *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)* 2/1 (2016), 119-132.
- ICD-Refinitiv. *Islamic Finance Development Report 2022*. ICD and REFINITIV, 2022.
- İSEDAK. *Uluslararası Küresel İslami Finans Mimarisi: İslam Ülkeleri için Sorunlar ve Muhtemel Çözümler*. ed. Mücahit Özdemir. Ankara: COMCEC Coordination Office, 2018.
- Kamacı, Kemal- öz, Murat. "İslami Yönetim ile Konvansiyonel Yönetimin İş Ahlakı Temelinde Karşılaştırılması". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 24/43 (2022), 857-872.
- Karrat, Mohammad. "Katılım Bankaları Şer'i İzleme ve Denetimi". Erişim 06 Haziran 2023. <https://katilimfinans.com.tr/ulke-panoraması/katilim-bankaları-seri-izleme-ve-denetimi-h12725.html>
- Kartal, Fikret. "Düzenleyici Kurumların Siyasi Otorite ve Piyasa Karşısında Bağımsızlığı". *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi* 23/71

- (2012), 56-82.
- Kartal, Mustafa Tevfik. "Katılım Bankacılığında Danışma Komiteleri: Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ (Tebliğ) Üzerine Bir İnceleme". *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2019), 93-108.
- Kasim, Nawal vd. "Comparative Analysis on AAOIFI, IFSB and BNM Shari'ah Governance Guidelines". *International Journal of Business and Social Science* 4/15 (2013), 220-228.
- Kavakçı, Saime- Cevherli, Feyza. "Türkiye'deki Katılım Bankalarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri ve Bu Projelerin Toplumsal İzdüşümü". *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar II*. 43-81. İstanbul: TKBB Yayınları, ts.
- Keramat, Abdul Samad- Kahf, Monzer. "Sharia Governance Framework of Islamic Financial Institutions in Afghanistan Compare to Pakistan and Nigeria". *İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi* 8/1 (2022), 135-158.
- Kevin Bosi, Mathew- Della Joy, Melissa. "Issues and Challenges of Auditing In Islamic Financial Institutions". *International Journal of Humanities and Social Science Invention* 6/2 (2017), 15-20.
- Khatib, Saleh F.A. vd. "Shariah Auditing: Analyzing the Past to Prepare for the Future". *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 13/5 (2022), 791-818.
- Lahtasna, Ahcene. *Introduction to Fatwa, Shariah Supervision & Governance in Islamic Finance. CRP*. Kuala Lumpur: CERT, 2010.
- Lahtasna, Ahcene- Alhabshi, Syed Othman. *Shariah Governance in Islamic Financial Institutions. SEDONA*. IBFIM, 2016.
- Mohd Noor, Nurul Syazwani vd. "The Derivation of Shariah Risk in Islamic finance: a theoretical approach". *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 10/5 (2019), 663-678.
- Nathan Garas, Samy- Pierce, Chris. "Shari'a supervision of Islamic financial institutions". *Journal of Financial Regulation and Compliance* 18/4 (2010), 386-407.
- Nu, Sheila vd. "Towards Standardization of Shari'ah Screening Norms and Practices". *International Journal of Humanities and Social Science Invention* 2 (2013), 23-30.
- Orhan, Zeynep Hafsa. "TBMM'ye Sunulan Katılım Finans Kanunu Teklifi", Erişim Tarihi 20 Haziran 2023. <https://islamiktisadi.net/2023/06/20/tcmbye-sunulan-katilim-finans-kanunu-teklifi/>
- Özdemir, Mücahit- Aslan, Hakan. *Türkiye'de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikliği*. İstanbul: SETA, 2017.
- Pehlivanlı, Davut. "Dünya İslami Denetleme Kurulu Uygulamaları ile Türkiye Faizsiz Bankacılık Sektörü Uygulamaları Karşılaştırması". *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi* 48/552 (2011), 59-66.
- Polat, Ali. "Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye için Projeksiyonlar". *Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı*. 77-120. İstanbul: TKBB Yayınları, 2009.
- Ramadili Mohd, Shamsher Mohamad vd. "Challenges Facing Shariah Committees in the Malaysian Islamic Financial Institutions". *SEDONA*.
- Rammal, Hussain Gulzar. "The Importance of Shari'ah Supervision in Islamic Financial Institutions". *Corporate Ownership and Control* 3/3 (2006), 204-208.
- RedMoney Group. *Islamic Sustainable Finance & Investment- Annual Report 2022*. Malaysia, 2023. <https://islamicsustainable.com/isfi-annual-report-2022/>
- Rızwan Malik. "Shariah Governance Framework and AAOIFI". Program adı: 14th Meeting COMCEC Financial Cooperation Working Group, Bahrain, 15 Eylül 2020.
- Rosman, Romzie- Abdul Rahman, Abdul Rahim. "The Practice of IFSB Guiding Principles of Risk Management by Islamic Banks: International Evidence". *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 6/2 (01 Ocak 2015), 150-172.
- Sofi, Mohd Fikri- Yahya, M.H. "Shariah Monitoring, Agency Cost and Fund Performance in Malaysian Mutual Funds". *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 11/5

- (2020), 945-972.
- Soysal, Bilal. *İslami Finans Kuruluşlarının Fıkhi Uygunluk Yönetimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Soysal, Bilal. *İslamî Finasta Kurumsal Yönetim Fıkhi Uygunluğu Sağlamaya Yönelik Yapı ve Süreçler*. İktisat Yayınları, 2021.
- TBMM. Katılım Finans Kanun Teklifi, Katılım Finans Kanun Teklifi. 2/5022 (31 Mart 2023). <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/f0b8bb05-a13d-4d12-9b03-018745d9bad3>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi. *Türkiye Hanehalkı Finansal Algı ve Tutum Araştırması*. Ankara: TCFO, 2019.
- Tekin, Hüsnü- Tekdoğan, Ömer Faruk. "Türkiye'de Katılım Finans Sektörünün Kurumsal Kapasitesinin Artırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/2 (2023), 420-439.
- TKBB. "Kilometre Taşları". Erişim 05 Haziran 2023. <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/hakkimizda/tarihce-856934>
- Türcan, Talip. "Şûra". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 39/230-235. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Ulfı, İzzani. "Comparison of Sharia Governance Model in Islamic Financial Institutions Between The Gcg and Asian Countries". *Jurnal Akuntansi Dan Manajemen Bisnis* 2/2 (03 Ağustos 2022), 149-157.
- Ulusoy, Ali. *Bağımsız İdari Otoriteler*. Ankara: Turhan Yayınları, 2003.
- Vizcaino, Bernardo. "Islamic Finance Sets Sights on Centralized Sharia Boards". *Erişim Tarihi* 07 Kasım 2016. <https://www.reuters.com/article/us-islamic-finance-scholars-idUSKBN1321FE>
- Wilson, Rodney. "Shari'ah Governance for Islamic Financial Institutions". *ISRA International Journal of Islamic Finance* 1/1 (2009), 59-75.
- Yenice, Ali Can- Bektaş, İsmail. "Türkiye'de Şeri Yönetişim: Din İşleri Yüksek Kurulu Örneği". *İnsan ve Toplum* 12/4 (2022), 99-136.
- Yılmaz, Mehmet- Bağış, Bilal. "Katılım Finans Sisteminin Türkiye'deki Mevcut Sorunları ve Çözüm Önerileri". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 25/2 (2021), 303-318.
- Yılmaz, Hakan Safa- Şencal, Harun. "İslam Politik Ekonomisi Açısından Merkezi Fetva Kurullarının Yapısına Dair Bir Değerlendirme". *Journal of Islamic Economics* 2/1 (2022), 92-105.
- Yurtseven, Muhammet. *İslami Finans Sisteminin Küresel Mimarisi, Kurumları, Yapısal İşleyişleri ve Türkiye için Kurumsal Model Önerisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Doktora Tezi, 2021.
- Yurtseven, Muhammet. *İslami Finans Sisteminin Küresel Mimarisi: Şer'i Yönetişimin Kurumsal Yönü*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2023.
- "Shariah Screening Methodology". Erişim 06 Haziran 2023. https://www.bursamalaysia.com/trade/our_products_services/islamic_market/shariah_governance/shariah_screening_methodology